

PATVIRTINTA
Krekenavos lopšelio-darželio „Sigutė“
direktoriaus 2020 m. rugpjūčio 31 d.
įsakymu Nr. V-51

PANEVĖŽIO R. KREKENAVOS LOPŠELIO-DARŽELIO „SIGUTĖ“

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

„VAIKYSTĖ ŽALIUOJU TAKU“

2020 m.

TURINYS

I SKYRIUS. BENDROSIOS NUOSTATOS.....	3
1.1. Duomenys apie ugdymo įstaigą.....	3
1.2. Vaikai ir jų poreikiai.....	3
1.3. Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas.....	3
1.4. Lopšelio-darželio ir pedagoginio proceso savitumas.....	4
1.5. Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai.....	5
II SKYRIUS. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI.....	6
III SKYRIUS. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI.....	6
IV SKYRIUS. UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS.....	6
V SKYRIUS. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS.....	52
VI SKYRIUS. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI.....	53

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1.1. Duomenys apie ugdymo įstaigą

Švietimo įstaigos pavadinimas – Panevėžio r. Krekenavos lopšelis-darželis „Sigutė“

Teisinė forma – Panevėžio rajono savivaldybės biudžetinė įstaiga

Tipas – neformaliojo švietimo, ikimokyklinio ugdymo mokykla

Pagrindinės veiklos rūšys – ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas

Mokomoji kalba – lietuvių

Įstaigos kodas – 19089430

Adresas – Maironio g. 5, Krekenavos mstl., LT-38308 Panevėžio r.

Telefonai – (8 45) 59 31 50, (8 45) 59 32 46

El. paštas – krekendarze@gmail.com

Interneto svetainės adresas – www.krekenavossigute.lt

1.2. Vaikai ir jų poreikiai

Lopšelyje-darželyje veikia 5 grupės: 1 lopšelio, 3 darželio, 1 priešmokyklinio ugdymo grupė. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintys vaikai integruojami į bendras vaikų grupes.

Visa ugdymo programa orientuota į vaiką ir jo poreikių (saugumo, aktyvumo, žaidimo, bendravimo, bendradarbiavimo, pažinimo, saviraiškos) tenkinimą, t. y. norą pažinti supantį pasaulį, suprasti gyvąją ir negyvąją gamtą, susipažinti su socialiniais reiškiniais, galimybe mylėti, būti mylimam, išklaustam ir suprastam, patenkinti norą ugdytis, judėti ir žaisti, gyventi ir augti saugioje socialinėje aplinkoje, tiesiogiai stebėti žmones, įvairius gyvūnus, paukščius, augalus bei norą gebėti natūraliai bendrauti.

Ikimokyklinio ugdymo programa „Vaikystė žaliuoju taku“ skirta vaikams nuo 1 iki 6 metų.

Ugdymo programos turinys sudarytas taip, kad jį būtų galima lanksčiai taikyti atsižvelgiant į kiekvieno vaiko individualius poreikius. Vaikai lopšelyje-darželyje turi galimybę reikšti savo nuomonę, teikti siūlymus ir rinktis veiklą pagal savo interesus bei poreikius.

Ikimokyklinio ugdymo programa atliepia Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją (1995), Valstybinės švietimo strategijos 2013–2022 metų nuostatas ir šių nuostatų įgyvendinimo programą (2013), Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą Vaiko gerovės valstybės politikos koncepciją (2003), Geros mokyklos koncepciją (2015), Sveikatos ir lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai bendrąją programą (2016), Gyvenimo įgūdžių ugdymo programą (2004), Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programą (2006), Ikimokyklinio ugdymo metodines rekomendacijas (2015), Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašą (2014).

1.3. Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas

Lopšelyje-darželyje dirba kompetentingi mokytojai, gebantys ugdyti šiuolaikinio vaiko kompetencijas, suteikti jam pagalbą, atsižvelgiant į individualius ar specialiuosius ugdymosi poreikius, galimybes, išvelgti daromą pažangą, įvertinti pasiekimus, priimti vaiką tokį, koks jis yra. Vaikų sveikatos stiprinimu rūpinasi Panevėžio rajono visuomenės sveikatos biuro specialistas. Papildomai vaikai ugdomi ritminių šokių ir krepšinio būreliuose.

Taikant įvairias darbo formas, mokytojai ir visuomenės sveikatos priežiūros specialistas puoselėja sveikos gyvensenos tradicijas. Logopedas teikia pagalbą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams. Jei ikimokyklinio ugdymo grupę lanko vaikai, kuriems jau nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, mokytojai vadovaujasi Panevėžio rajono pedagoginės psichologinės tarnybos

arba Vaiko gerovės komisijos išvadamis ir rekomendacijomis. Be to, jie tariasi su tėvais (globėjais) dėl ugdymo pritaikymo vaikui.

Mokytojų profesionalumas – pagrindinė kokybiško ugdymo sąlyga. Mokytojai nuolat tobulina kvalifikaciją, dalijasi gerąja patirtimi, rodo iniciatyvą ieškant naujovių darbe. Vienas iš aktualiausių uždavinių lopšelio-darželio mokytojams – suprasti vaikus, atpažinti jų poreikius, personalizuoti jų ugdymą, t. y. kurti kiekvieno vaiko individualumą atitinkančias ugdymo ir ugdymosi situacijas bei aplinkas. Palanki mokytojo, meninio ugdymo mokytojo, logopedo sąveika su vaiku turi lemiamą įtaką gerai vaiko savijautai ir jo įgyjamai patirčiai. Vykdomas interpretacinis ikimokyklinio ugdymo programos įgyvendinimas: kiekvienas mokytojas, vadovaudamasis ikimokyklinio ugdymo programa, ugdymą grupėje gali organizuoti savaip. Mokytojai ugdo kognityvinius gebėjimus bei žadina domėjimąsi, pasitelkdami netikėčiausias priemones bei metodus, kuria hipotezes, eksperimentuoja, kuria savaiminį mokymąsi skatinančias situacijas, t. y. padeda vaikui suvokti priimtų sprendimų pasekmes. Tačiau tuo pat metu mokytojas stebi, fiksuoja vaiko pažangą, pasiekimus ir planuoja tolesnius vaiko ugdymosi žingsnius.

1.4. Lopšelio-darželio ir pedagoginio proceso savitumas

Lopšelis-darželis įsikūręs Krekenavos miestelyje, Krekenavos regioninio parko teritorijoje, kuriame yra daug lankytinų ir unikalių gamtos vietų.

Ugdomosios veiklos prioritetas – sveikatos stiprinimas ir saugojimas, sveikos gyvensenos ugdymas glaudžiai siejasi su ekologinės kultūros ugdymu pasinaudojant lopšelio-darželio edukacinėmis aplinkomis ir artima gamtine aplinka.

Į vaiką orientuotoje ugdymo aplinkoje didelis dėmesys skiriamas individualiems kiekvieno vaiko poreikiams. Vaikai turi galimybę veikti, ilsėtis, ugdytis sveikoje ir saugioje lopšelio-darželio aplinkoje ir už jo ribų. Įvairios aplinkos skatina vaiko raidą, nes sudaromos galimybės rinktis žaidimus ir ugdymą(si) skatinančią veiklą įvairiose srityse: sveikatos, socialinėje, kalbos, pažinimo, meninėje. Laikomasi nuostatos, kad tiek mergaitės, tiek berniukai laisvai renkasi žaislus pagal amžių ir individualius poreikius. Grupėse pakanka priemonių ir berniukus, ir mergaites dominančiai veiklai.

Kad žaidybinė veikla ar natūralus vaiko žaidimas ne tik suteiktų vaikui emocinį pasitenkinimą, bet ir ugdytų būtinus gebėjimus bei vertybines nuostatas, sudaromos galimybės pačiam vaikui susikurti, keisti, pertvarkyti aplinką, patiems vaikams ieškoti informacijos; kuriamos vaikų ugdymosi situacijos, kupinos nuotykių, atradimų, kurios skatintų vaikus spręsti problemas, tyrinėti ir kritiškai mąstyti; skatinamos vaikų veiklos grupelėmis; sudaromos sąlygos žaisti su šiuolaikinio vaiko poreikius atitinkančiais žaislais. Šalia įprastų žaislų atsiranda planšetiniai kompiuteriai, fotoaparatai, išmanioji lenta, interaktyvios edukacinės grindys, interaktyvus ekranas, kompiuteris, interaktyvių kubų komplektas, skaitmeninės knygos, robotikos priemonė „Bee-bot“ ir „Blue-bot“ robotų komplektai.

• **Kuriama visiems vaikams draugiška, atvira, dialogiška, emociškai saugi lopšelio-darželio aplinka.** Visas kasdienis vaikų gyvenimas įstaigoje pripažįstamas kaip neatsiejama ugdymo turinio dalis. Jis pritaikytas vaikui, įdomus, turiningas, grindžiamas pozityviu bendravimu ir bendradarbiavimu, padedantis vaikui augti. Vaikas ugdomi bet kuriuo dienos metu – žaisdamas, dalyvaudamas mokytojo inicijuotoje ar organizuojamoje veikloje, atlikdamas buitines darbus (dengdamas stalą, tvarkydamas žaislus ir kt.).

• **Atsisakoma žinių perteikimo vaikui ir pereinama prie vaiko patirtinio ugdymosi.** Ikimokyklinio amžiaus vaikai geriausiai ugdomi patys būdami aktyvūs – tyrinėdami visais pojūčiais, darydami, bandydami ir eksperimentuodami, stebėdami savo veiksmų pasekmes, diskutuodami, sprenddami problemas, dalydamiesi išvykų patirtimi ir kt. Vaikų patirtinio ugdymosi metu skatinamas smalsumas gamtos mokslams, technologijoms, inžinerijai menams ir matematikai.

Įstaiga yra STEAM mokyklų tinklo narė. Mokytojai nuolat tobulina savo kompetencijas ir ugdymo procese naudoja IKT, aktyvaus ugdymo metodus.

- **Akcentuojamas integralumas, o ne atskirumas, t. y. ugdymas vyksta ne tik uždaroje erdvėje – grupėje, bet ir išnaudojant visas kitas galimybes – vaikas ugdomas ir realiaime, ir virtualiaime pasaulyje, ir įstaigoje, ir už jos ribų.** Sudaromos galimybės vaikams dalyvauti realiaime gyvenime, pvz. kartu su suaugusiaisiais kepti pyragus, kartu su visa grupe švęsti gimtadienius kavinėse, rūšiuoti šiukšles. Parūpinama programų, kad vaikas skaitmeninėje aplinkoje susikurtų žaidimų veikėjus, jų nuotykių istorijas, ieškotų informacijos internete.

- **Siekiami gilinti vaiko žinias, keičiančias jo nuostatas, mąstymą ir elgesį.** Vaikas pats ieško informacijos, klausia, aiškinasi priežastis, samprotauja, įvairiai panaudoja turimas žinias, kuria giliau suprasdamas aplinkos reiškinius, mokydamasis mąstyti, išvelgdamas skirtingo elgesio pasekmes, pajausdamas pagarbą kitiems, norą būti drauge, poreikį daugiau sužinoti, pažinti.

- **Vaikų ugdymas personalizuojamas, t. y. pritaikomas kiekvienam vaikui pagal jo patirtį, poreikius, galimybes.** Daug dėmesio skiriama vaiko savęs atradimui. Išsiaiškinami vaiko pasiekimai, jo mokymosi stilius, polinkiai, gabumai ir sukuriama aplinka, kurioje yra priemonių, atitinkančių jo individualius poreikius, interesus, parenkami ugdymo būdai, kurie atitinka jo mokymosi stilių ir kt.

- **Skatinamas veikimas kartu, tolerancija, bendruomeniškumas, socialinis jautrumas.** Vaikai kartu kuria grupinius darbus, užmezga kaimyniškus santykius su kitų grupių vaikais, rūpinasi mažesniaisiais, padeda specialiujų ugdymosi poreikių turintiems, nelaimės ištiktiems vaikams, dalijasi žaislais, knygelėmis, skanėstais su kitais vaikais.

- **Siekiami glaudaus bendradarbiavimo su šeima, kad vaiko tėvai (globėjai) dalyvautų ugdymo procese ir taptų aktyviais bendruomenės nariais.** Bendradarbiavimas grindžiamas pozityviomis nuostatomis: tarpusavio pasitikėjimu ir konfidencialumu, pagarba šeimos vaidmeniui, ugdant vaiką, įsiklausymu į vienas kito poreikius ir interesus. Mokytojai stengiasi pažinti kiekvieno vaiko šeimą ir plėtoja tarpusavio santykius. Nuolat tariamasi dėl individualių vaiko ugdymosi poreikių ir išgalių, kylančių problemų sprendimo būdų, veiksmingų ugdymo metodų taikymo.

Kiekvieno vaiko gera savijauta, aktyvi veikla, džiugus dalyvavimas grupės gyvenime rodo ugdymo programos turinio atitikimą vaiko patirčiai, interesams ir galimybėms.

1.5. Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai

Tėvai (globėjai) – svarbiausi vaikų ugdytojai. Lopšelio-darželio bendruomenėje nuolat derinami jos narių poreikiai. Ugdymo procese tėvams (globėjams) svarbiausia:

- kokybiškas ugdymas;
- plėtojami vaiko gabumai ir talentai;
- gera vaiko savijauta ir sveikata;
- šiltas mokytojo ir kitų specialistų santykis su vaiku ir jo tėvais (globėjais);
- saugi, estetiška ir vaiko poreikius tenkinanti lopšelio-darželio aplinka;
- įdomus, turiningas kasdienis vaiko gyvenimas grupėje.

Tėvai (globėjai) dalyvauja ugdymo(si) procese, vaikų veiklose ir įstaigos renginiuose, gauna daugiau informacijos apie ugdymą(si), tai leidžia geriau pažinti vaiką bei tęsti ugdymą(si) šeimoje.

Atsižvelgiant į vaikų bei jų tėvų (globėjų) poreikius ir lūkesčius, stebint vaikų pažangą ir tikslingai ugdant kiekvieną vaiką, šios programos ugdymo turinys pritaikomas kiekvienam vaikui ir vaikų grupei. Tėvai (globėjai) nori, kad vaikai būtų ugdomi įvairiapusiškai, todėl mokytojai veiklų metu padeda atsiskleisti vaikų gebėjimams bei juos ugdyti.

Per įvairias veiklas puoselėjamos vaikų dorinės vertybės, sudaromos sąlygos vaikų asmenybės raiškai, kūrybiškumui, socializacijai, ugdomas palankus gamtai elgesys. Tikimasi, kad vaikai įgys ekologinių žinių, kurios leis labiau pažinti gamtą, gimtojo krašto savitumą ir skatins vaikus saugoti ir globoti visa, kas jį supa.

Pripažįstami ir gerbiami šeimų kultūriniai ir socialiniai skirtumai. Esmine vertybe tampa vaikų mokėjimas mokytis. Ugdydami vaiką, siekiame, kad jis augtų orus, smalsus, bendraujantis, sveikas, kuriantis, sėkmingai besiuogdantis.

II SKYRIUS IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Ikimokyklinio ugdymo turinys sudarytas remiantis šiais principais:

Integralumo – ugdymo turinys sudarytas parenkant ir siejant tarpusavyje visas ugdymo sritis, atsižvelgiant į to amžiaus tarpsnio vaiko visuminį pasaulio suvokimą.

Humaniškumo – vaikui padedama atrasti save, savo norus, polinkius, gebėjimus, išlikti savitam, unikaliam. Ugdymas grindžiamas vaikui asmeniškai reikšmingais, prasmingais faktais, paisoma jo domėjimosi sričių, interesų.

Tęstinumo – ikimokyklinio ugdymo turinys suderintas su ankstyvojo amžiaus ir priešmokyklinio ugdymo turiniu, siekiant, kad vaikas darniai pereitų nuo ugdymo(si) ikimokyklinėje grupėje prie ugdymosi priešmokyklinėje grupėje, o vėliau mokykloje. Programoje atsižvelgta į vaiko įgytą patirties ir gebėjimų lygmenį bei jo ugdymo(si) perspektyvą.

Individualumo – ugdymo turinys sudarytas taip, kad jį būtų galima lanksčiai taikyti, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko individualius poreikius, interesus bei galimybes.

Atsinaujinimo – ugdymo turinys nuolat peržiūrimas ir atnaujinamas, atsižvelgiant į vaikų savitumą, poreikius, gebėjimus, į besikeičiančios visuomenės iškeltas vertybes, nuolat kintančioje aplinkoje.

III SKYRIUS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Ikimokyklinio ugdymo programos tikslas – atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, vadovaujantis raidos dėsniniais, padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokytis pradmenis.

Ikimokyklinio ugdymo programos uždaviniai:

- pritaikant ir įgyvendinant ugdymo(si) turinį, padėti atsiskleisti individualiems vaikų poreikiams ir gebėjimams;
- saugoti ir stiprinti vaiko fizinę ir psichinę sveikatą, ugdyti sveikos ir saugios gyvensenos įgūdžius, tenkinti judėjimo poreikį bei skatinti fizinį aktyvumą;
- skatinti vaiko savarankiškumą, iniciatyvą, kūrybiškumą, atskleisti ir ugdyti įvairius vaiko gebėjimus, puoselėti jo individualybę;
- kurti saugią, funkcionalią, veikti skatinančią bei vaiko poreikius ir gebėjimus atitinkančią ugdymo(si) aplinką;
- bendradarbiaujant su šeima ir visuomene, padėti vaikui suprasti jį supantį pasaulį įvairiais pažinimo būdais, sudarant sąlygas pačiam tyrinėti, atrasti;
- ugdyti vaiko bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius bendraujant su bendraamžiais ir suaugusiais, pasitelkiant įvairias komunikavimo priemones bei kuriant dialogą;
- skatinti gamtoje patirtus įspūdžius išreikšti meninėmis priemonėmis ir būdais, žadinant vaiko jautrumą aplinkos estetikai ir menui.

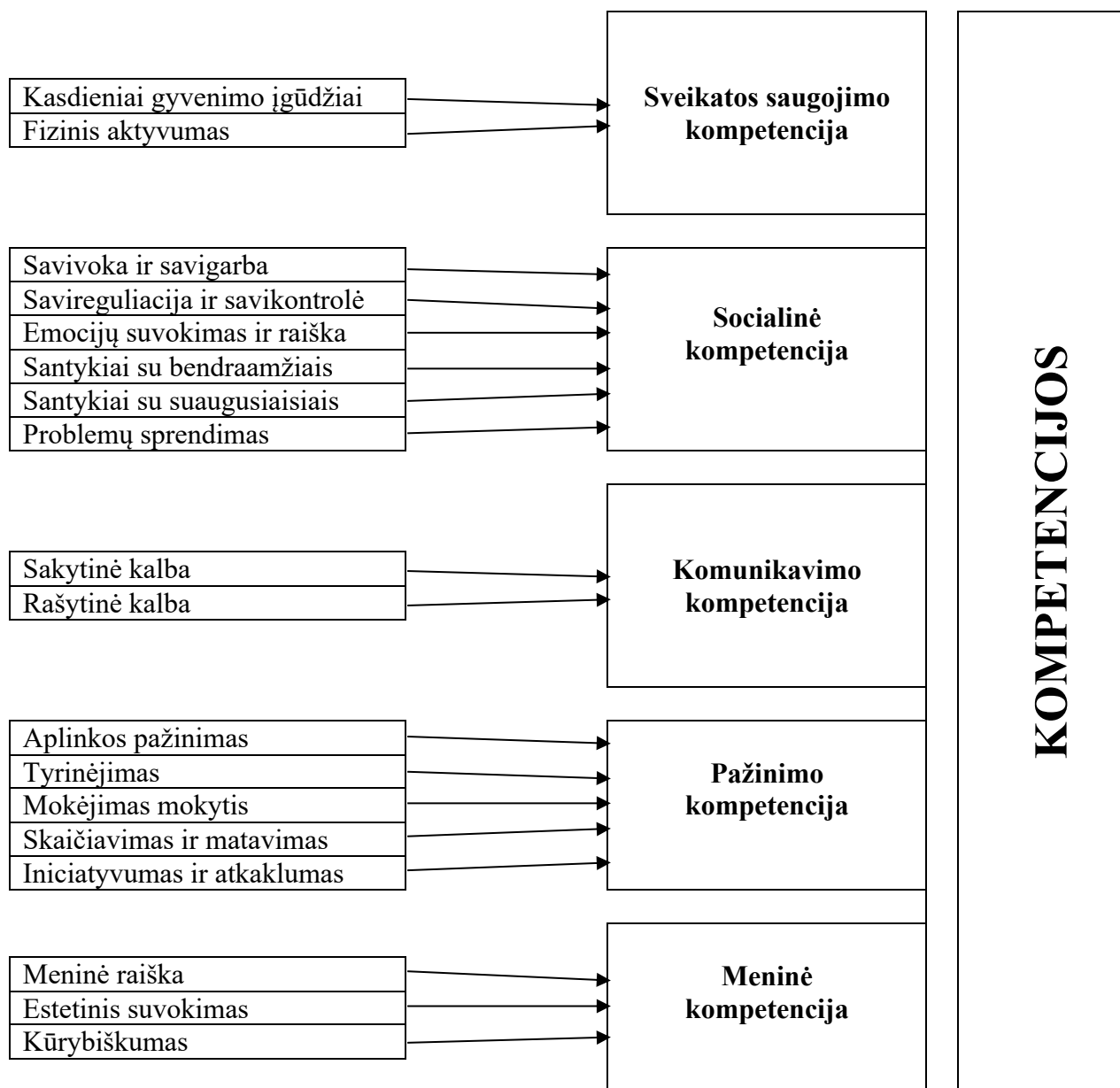
IV SKYRIUS UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS

Ugdymo (si) turinys vaikų grupei parenkamas orientuojantis į bendrus grupę lankančių vaikų poreikius, ypatumus bei pritaikomas pagal individualius gebėjimus, amžiaus tarpsnius, atsižvelgiant

į vaikų ugdymo (si) pasiekimus. Ugdymo turinys įgyvendinamas per visą vaiko buvimą grupėje: bendraujant, žaidžiant, dalyvaujant mokytojų organizuotoje veikloje, jam valgant, ruošiantis ilsėtis, einant į lauką.

Ugdymo turinys apima 18 vaiko ugdymosi pasiekimų sričių, kurios yra suskirstytos pagal vaikų amžių, ir laisvai apsijungia į atskirų kompetencijų – socialinės, sveikatos saugojimo, pažinimo, komunikavimo ir meninės – struktūrą.

Vaiko pasiekimų sujungimas į kompetencijas

Ugdymo turinio įgyvendinimo aspektai:

1. Kasdienio gyvenimo įgūdžiai	
Vertybinė nuostata. Noriai ugdomi kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.	
Esminis gebėjimas. Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)

1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio.</p>	<p>Suaugusiojo padedamas atsitraukia kėdutę prie stalo, sėdasi. Naudoja šaukštelį, šaukštą, semia, valgo, laiko puodelį ir geria. Kartais maistą ima ranka. Pasitiki suaugusiais, kai jie padeda jam.</p>
<p>2-asis žingsnis. Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Kartais parodo mimika, ženklais arba pasako, kada nori tuštintis ar šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.</p>	<p>Atsimena savo vietą prie stalo. Atsitraukia kėdutę, sėda. Ima šaukštą, šaukštelį, valgo, geria iš puodelio. Renkasi sveikatai naudingą maistą. Pristumia kėdutę prie stalo. Plaunasi rankas, šluostosi. Suaugusio padedamas išpučia nosį. Atsimena savo žymeklį ant spintelės, lovelės, rankšluosčio, naktipuodžio lentynos. Paprašius, tvarko žaislus, neša į nurodytą vietą.</p>
<p>3-asis žingsnis. Savarankiškai valgo ir geria. Pradedą naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia, bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda į vietą vieną ar kitą daiktą.</p>	<p>Stengiasi prie lėkštės pasilenkti, valgo pats tvarkingai. Jeigu nenori maisto ar gerti, pasako. Naudojasi padėtais ant stalo įrankiais. Pavalgęs padėkoja. Dažniausiai pats naudojasi tualetu. Plaunasi rankas, prausiasi, šluostosi. Padeda daiktus į nuolatinę vietą. Padeda sutvarkyti. Nusirengia, apsirengia padedamas suaugusio. Šukuojasi. Atsargus su pavojingais daiktais (aštriais), jų vengia. Suvokia, kad savo saugumu turi rūpintis pats.</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. Dažniausiai savarankiškai naudojasi tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus, čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė. Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų.</p>	<p>Priminus, plauna rankas su muilu, prausiasi, nusišluosto savo rankšluosčiu. Plaukus šukuojasi savo šukomis. Įvardina higienos priemonės. Prisidengia burną ir nosį, kai čiaudo ar kosėja, nusivalo vienkartinę nosinę nosį. Padeda serviruoti stalą. Naudoja stalo įrankius pagal paskirtį. Valgo tvarkingai. Gamina sveikuoliškas salotas, pasako, kodėl plaunamos daržovės ir vaisiai. Pavalgius, priminus, skalauja burną. Suaugusio padedamas savarankiškai naudojasi tualetu. Tvarko žaislus, juos tausoja. Padeda tvarkytis suaugusiajam ar kitiems vaikams. Tam tikra tvarka nusirengia ir apsirengia drabužius, aunasi ir nusiauna batus, užsideda ir nusiima kepurę. Padedamas atsega ar užsega sagas. Pasako, kokie daiktai pavojingi vaikams buityje (degtukai, vaistai, aštrūs daiktai ir kt.).</p>
<p>5-asis žingsnis. Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojasi stalo įrankiais. Domisi, koks maistas sveikas ir naudingas. Serviruoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus, plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus, tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Žaisdamas, ką nors</p>	<p>Serviruoja ir tvarko stalą padedamas suaugusiojo. Valgo neskubėdamas, naudoja pagal paskirtį stalo įrankius. Sėdi taisyklingai. Pasako, įvardija kelis sveikus ir kelis nenaudingus maisto produktus sveikatai. Pasako, kaip reikia rengtis esant šiltam ar šaltam orui. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia drabužius, apsiauna ar nusiauna batus. Saugo drabužių švarą. Tvarkingai padeda į vietą.</p>

<p>veikdamas, stengiasi saugoti save ir kitus. Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai.</p>	<p>Pastebi netvarką, tvarko veiklos ir žaidimo vietą. Stengiasi judant saugoti save ir kitus. Prieš valgi ir pasinaudojus tualetu, plauna rankas, nusišluosto.</p>
<p>6-asis žingsnis. Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas, pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam, saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.</p> <p>7-asis žingsnis. Tvarkingai valgo, jaučia, kada alkanas, kada pasisotino, geria pakankamai vandens. Stengiasi valgyti įvairų maistą. Įvardija kelis maisto produktus, kuriuos valgyti sveika, ir kelis, kuriuos reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. Savarankiškai tvarkingai apsirengia ir nusirengia, apsiauna batus ir nusiauna. Suaugusiųjų padedamas arba savarankiškai pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kelyje, prie vandens telkinių, ant ledo, gaisro metu, su elektros prietaisais, vaistais. Žino, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais žmonėmis ir gyvūnais. Kad būtų sveikas, stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.</p>	<p>Laikosi elementarių higienos įpročių. Pasako, kokie įpročiai naudingi norint augti sveikam ir stipriam. Laikosi sveikos mitybos, valgo vaisius ir daržoves, pieno gaminius, geria pieną. Įvardija sveikus ir kenksmingus kai kuriuos maisto produktus. Tvarko, serviuoja stalą. Stiprina savo fizinę sveikatą, būna judrus ir linksmas, daug laiko praleidžia lauke. Pagal oro sąlygas renkasi drabužius ir avalynę. Gerai įsidėmi saugaus elgesio taisykles ir savarankiškai ar padedami suaugusiojo saugiai elgiasi. Pastebi netinkamą kitų elgesį, suvokia nelaimių pasekmes. Pažįsta kai kuriuos kelio ženklus, nešioja atšvaitus, laikosi elgesio taisyklių keliaujant automobiliu, autobusu, važiuojant dviratuku ir pan. Atsargiai elgiasi vandenyje ir ant ledo, su nepažįstamais žmonėmis, su gyvūnais, saugosi įvairių gamtos reiškinių (lietus, audra, griaustinis ir pan.). Laikosi saugos. Paašškina ugnies naudą ir žalą žmogui ir gamtai. Atsitikus nelaimei, ieško pagalbos. Atsargiai elgiasi su vaistais, buitinėmis cheminėmis medžiagomis, vengia rizikos, susijusios su rūkymu ir alkoholinių gėrimų vartojimu. Atpažįsta pavojus buityje, pasako. Vengia rizikingo elgesio, pasako. Riboja kompiuterio naudojimo laiką.</p>

2. Fizinis aktyvumas	
Vertybinių nuostata. Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.	
Esminis gebėjimas. Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tiksliai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankų koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	

<p>1-asis žingsnis. Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.</p>	<p>Ropoja keturpėsčia, įsikabina rankomis, atsistoja, eina, bėga tiesia kryptimi vienas ar nedidele grupele, tiesia ranką, siekia daikto, ridena kamuolį, meta tiesia kryptimi, pralenda keturpėsčia pro lanką, virvutę, ropoja, eina tarp išdėstytų daiktų. Suima smulkų daiktą viena ar abiem rankomis, laiko, keičia daiktą iš vienos rankos į kitą.</p>
<p>2-asis žingsnis. Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsisėdęs ant riedančio žaislo, stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Ridena, meta, gauda kamuolį.</p>	<p>Eina, bėga, išlaiko pusiausvyrą tiesia kryptimi, pagal daiktinius orientyrus, nedidele grupele, visa grupe. Sulaiko suaugusio paridentą kamuolį ir ridena jam atgal, ridena tiesia kryptimi. Ridena vienas kitam (1–2 m) ir pro vartus (50–60 cm). Suaugusio padedamas lipa laiptais aukštyn ir žemyn pristatomu žingsniu, ranka laikosi turėklo. Pralenda keturpėsčia per tunelį, puslankį.</p>
<p>3-asis žingsnis. Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu, laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispidamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mēto, gauda, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.</p>	<p>Pašoka siekiant daikto (barškutis, virvutė ir kt.). Peršoka per nedidelę kliūtį, apeina, šoka abiem kojomis į priekį. Meta laisvai kamuolį į priekį ir bėga jo pasigauti, spiria, meta į viršų, gauda. Pralenda pro lanką, neliečiant rankomis grindų. Eina ant grindų padėta lenta, bėga tarp dviejų nubrėžtų linijų, neužmina ant jų (atstumas tarp linijų 20–25 cm). Tiksliau konstruoja, veria, renka, dėlioja, varto knygelę.</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir</p>	<p>Eina, bėga vorele, įvairiais būdais. Einant peržengia daiktus. Eina gimnastikos suoleliu. Šokinėja abiem kojomis judant į priekį. Nušoka nuo paaukštinimo į lanką. Meta, ridena, gauda kamuolį iš vienas kitam iš įvairių padėčių viena ir abiem rankomis. Bando viena koja pasispirti stovėdamas ant paspirtuko, mina abiem kojomis triratuką, vairuoja. Kojų, rankų, pirštų judesiai tikslesni. Ima, laiko pieštuką. Žirklemis bando</p>

<p>kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.</p>	<p>kirpti. Kočioja, gnybia, lipdo.</p>
<p>5-asis žingsnis. Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrenginiais. Spiria kamuolį į taikinį iš įvairių padėčių. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Iš įvairių padėčių meta kamuolį į taikinį, tiksliau gauda, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.</p>	<p>Eina, bėga, peržengia kliūtis. Išsisklaidžius, po signalo, suranda savo vietą. Šokinėja vietoje abiem kojomis, po signalo pasisuka nurodyta kryptimi. Meta kamuolį į tolą iš už galvos abiem rankomis. Meta į taikinį, į žemę, į viršų, sugauna, spiria. Lipa laiptais, kopėčiomis, pristatomu ir pakaitiniu žingsniu. Eina virve, padėtą vingiais. Ropoja keturpėsčia, remiantis dilbiais ir keliais. Važiuoja dviratuku, paspirtuku. Naudojasi įvairiais lauko įrenginiais: lipa, čiuožia, supasi, balansuoja. Tiksliai atlieka judesius ranka ir pirštais. Užsiriša batų raištelius, atsega ir užsega sagas.</p>
<p>6-asis žingsnis. Eina ratu, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Ištvėringai bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomuoju ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolą, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sportinių žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindami veiksmus.</p> <p>7-asis žingsnis. Eina keisdamas greitį, staigiai sustoja, greitai pajuda iš vietos. Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo, būryje. Bėga derindamas du ar daugiau judesių (bėga ir varosi, spiria kamuolį, bėga ir mojuoja rankomis, kaspinais). Šokinėja derindami du skirtingus rankų ir (ar) kojų judesius (šoka per virvutę, žaidžia „Klases“). Pieštuką ir žirkles laiko taisyklingai, kerpa gana tiksliai, sulenkia popieriaus lapą per pusę, į keturias dalis. Tiksliai kopijuoja formas, raides. Meta ir kartais pataiko kamuolį į krepšį, vartus, taikinį.</p>	<p>Kaitalioja ėjimą su bėgimu. Atlieka paprasčiausius rankų ir liemens judesius. Eina plokščiu lanku tiesiai ir šonu. Šuoliuoja vietoje ir bėgant, siekiant pakabinto daikto. Šokinėja nurodyta kryptimi. Meta kamuolį vienas kitam ir gauda (2 m atstumas). Laipioja gimnastikos sienele pristatomu ir pakaitiniu žingsniu. Mėto į tolą dešine ir kaire ranka (mažus kamuoliukus, kankorėžius ir pan.). Šoka iš vietos į tolą. Šuoliuoja nuo kojos ant kojos vietoje ir į priekį. Išsisklaido, sustoja poromis, ratu, voromis, eile, keliais ratais. Pabėga nuo gaudančiojo, paveja bėgantįjį. Mėto į horizontalų ir vertikalų taikinį dešine (2,5–3,5 m atstumu) ir kaire ranka (2,5–3 m). Žaidžia komandomis judriuosius žaidimus, derina veiksmus. Taisyklingai laiko pieštuką, žirkles. Piešia, kerpa, kopijuoja, lanksto.</p>

3. Emocijų suvokimas ir raiška	
Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.	
Esminis gebėjimas. Atpažįsta bei įvardija savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų. Atspindi kitų vaikų emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia).</p>	<p>Išraiškiai įvairios emocijos atsispindi veido mimikoje: šypsosi, juokiasi ir verkia garsu, piktas šalinasi, bijodamas glaudžiasi prie suaugusiojo. Juda kūnu, mosuoja rankomis. Nerimauja su tėvų išsiskyrimo metu, džiaugiasi, bėga prie jų jiems sugrįžus. Stebi kitų emocijas ir kopijuoja: kartu verkia, juokiasi, nusimena.</p>
<p>2-asis žingsnis. Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.</p>	<p>Paveikslėlyje, nuotraukoje atpažįsta kito vaiko, suaugusiojo liūdesį, džiaugsmą, pyktį pagal veido emocinę išraišką. Dažnai kinta nuotaika, nesidalina ar dalijasi žaislu. Rėkia, traukia žaislą į save. Nepatenkintas, nusileidžia, atiduoda žaislą. Prisiglaudžia, paglosto, stumia nuo savęs.</p>
<p>3-asis žingsnis. Pradeda atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradeda vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdęs).</p>	<p>Pavadina savo ir kito nuotaiką (linksmas, liūdnas, piktas). Pažįsta ką jaučia pats ir kitas. Bando tinkamai reaguoti į neigiamus jausmus. Guodžia, paglosto, apkabina, atsiprašo, dėkoja, draugauja. Nuo pikto atsitraukia, stebi jo nuotaiką.</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz. stengiasi paguosti, padėti). Pradeda suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis (jam linksmas, o kitam tuo pat metu liūdnas).</p>	<p>Skiria džiugias ir liūdnas emocijas. Įvardija. Smagus, krykštuoja, juokiasi, juda savo poza. Liūdi užsigavus, susipykus. Verkia tyliai ar balsu, susigūžia. Reaguoja į kitų emocijas, paguodžia, apkabina. Padeda draugui. Supranta kito emocijas nors tuo metu jo kitokios. Supranta, kad kitų veiksmai gali paveikti jausmus. Tinkamai emociškai reaguoja į neigiamus kito jausmus.</p>
<p>5-asis žingsnis. Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). Pradeda kalbėtis apie</p>	<p>Atpažįsta gyvenimiškas situacijas, jų metu atsirandančias emocijas. Stebi kitus TV ekrane, animaciniuose filmuose, knygelių paveikslėliuose. Gerai supranta kitų jausmus bendroje veikloje, žaidimų metu. Kalba, klausia, aiškinasi. Emocionaliai žaidžia</p>

<p>jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.</p>	<p>žaidimus.</p>
<p>6-asis žingsnis. Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. Pradeda kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.</p> <p>7-asis žingsnis. Domisi savo ir kitų emocijomis, jausmais bei jų raiška. Atpažįsta ir įvardija ne tik savo jausmus, bet ir nuotaikas bei jų priežastis. Atpažįsta kitų emocijas ar jausmus, bando į juos atsiliesti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kito norus).</p>	<p>Mokosi valdyti emocijas. Pavadina savo ir kitų jausmą. Supranta emocijų kaitos priežastis. Pasako apie susidariusią situaciją. Analizuoja. Užjaučia, paguodžia, priglaudžia, paglosto, padeda, gelbėja. Keičia savo elgesį, kalbasi, kaip pasielgti geriau. Emocijas išreiškia įvairių veiklų metu.</p>

4. Savireguliacija ir savikontrolė	
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.	
Esminis gebėjimas. Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs geba nusiraminti.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, supamas, nešiojamas. Tapatinasi su suaugusiuoju prie kurio yra prisirišęs emocijomis.</p>	<p>Sutrinka naujoje aplinkoje. Glaudžiasi prie savo mielo suaugusiojo. Prašosi paimamas ant rankų, nusiramina supamas. Jaučia saugumo jausmą sklindančią nuo suaugusiojo. Geriausiai jaučiasi pažįstamoje, nuolatinėje aplinkoje.</p>
<p>2-asis žingsnis. Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramavimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. Pradeda valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.</p>	<p>Žaidžia taikiai. Reaguoja į suaugusiojo balsą, intonaciją, žodžius, elgseną. Nusiramimui ieško savo mėgstamą žaislą, apsikabina, ieško akių kontakto su suaugusiuoju, sėda ant jo kelių. Stengiasi naujoje aplinkoje prisitaikyti, laikosi susitarimų, valdo veiksmus ir emocijas.</p>
<p>3-asis žingsnis. Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (rėkia,</p>	<p>Prisilaiko sutartų taisyklių. Ramiai dalyvauja veiklose, domisi. Ramiai laikosi dienos režimo. Nepatinkančioje veikloje nedalyvauja, atsitraukia, stebi, prisijungia. Reaguoja į suaugusiojo emocinę kalbą, veido išraišką. Laikosi bendrų susitarimų. Žaidžia vienas ar su keliais draugais, netrukdo kitiems. Kalba vienas, kalba su kitais. Konfliktinėje situacijoje su draugu aiškinasi tarpusavyje, rėkia, stumia, neduoda, ieško pagalbos pas suaugusįjį.</p>

<p>neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.). Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų.</p>	
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Nusiramina kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz. ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau). Paklaustas pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu, laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.</p>	<p>Pasako grupės 2–3 taisykles. Pasitiki suaugusiuoju, įsiklauso į patarimus, nusiramina, susitaiko su draugu. Supranta netinkamo elgesio pasekmes. Mokosi kontroliuoti savo elgesį. Vengia pavojingų vietų, rizikingų situacijų. Žaidžia taikiai, prisilaiko žaidimo taisyklių.</p>
<p>5-asis žingsnis. Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros.</p>	<p>Laikosi grupės tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pastebi kitų netinkamą elgesį. Kreipiasi į suaugusį žodžiais. Mokosi atsakomybės, vengia konfliktinių situacijų. Stengiasi susitarti, netrukdyti, susikaupti. Nusiramina, pasitraukia nuošalėn. Atsipalaiduoja, klausosi dainelių, muzikos, skaitymo. Kalbasi su kitais.</p>
<p>6-asis žingsnis. Pats taiko įvairius nusiramimo, atsipalaidavimo būdus (pastovi prie akvariumo su žuvytėmis, klauso pasakos naudodamasis ausinėmis ir kt.). Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus.</p> <p>7-asis žingsnis. Susijaudinęs, išsigandęs, sutrikęs bando nusiraminti ir ieškoti pagalbos. Taiko kelis skirtingus kitiems priimtinius emocijų ir jausmų reiškimo būdus. Numato, kaip jaustųsi pats ar kitas asmuo įvairiose situacijose. Supranta, kad skirtingose vietose (darželyje, mokykloje ir kt.) yra kitokia tvarka, kitos taisyklės, linkęs jas suprasti ir jų laikytis.</p>	<p>Jaučiasi grupės nariais, tarpusavyje tariasi. Elgiasi mandagiai įvairiose aplinkose. Siekia savarankiškumo. Pats nusiramina patinkančioje veikloje. Valdo pyktį. Rodo dėmesį, jaučia atsakomybę gyvūnams, augalams, gerbia senelius, tėvelius, užjaučia sergantį, silpną, tausoja, dalinasi, keičiasi žaislais. Susilaiko nuo netinkamo elgesio.</p>

5. Savivoka ir savigarba	
Vertybinė nuostata. Save vertina teigiamai.	
Esminis gebėjimas. Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
1-asis žingsnis. Reaguoja į pasakytą savo vardą. Pradedama jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną. Jaučiasi svarbus kitiems – šypsosi, krykštauja, kai aplinkiniai maloniai bendrauja su juo.	Išgirsta savo vardą, atsisuka, suklasta. Stebi kitų ir savo kūno judesius, atkartuoja, mojuoja rankomis, trepena kojomis, krykštauja, šypsosi. Liečia kitą vaiką, maloniai bendrauja su vaiku ir suaugusiu.
2-asis žingsnis. Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti. Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo.	Atpažįsta, džiaugiasi savo ir kitų pažįstamų vaikų ar suaugusių atvaizdu nuotraukose, filmuotoje medžiagoje. Rodo pirštu, reiškia savo norus. Savarankiškai renkasi ką veiks, kalba, juda, atlieka veiksmus. Reiškia nepasitenkinimą nepavykus įgyvendinti sumanymą.
3-asis žingsnis. Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu, pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.	Save įvardija vardu, pasako „aš“. Naudoja kalboje žodelius „mano“, kai susiję su jo turimais daiktais, rūbais, žaislais. „Aš noriu“ kalboje vartoja, kai atsiranda jo poreikiai. Skiria kas yra berniukas, mergaitė, parodo į save, į kitus. Parodo, pasako kūno dalis. Džiaugiasi, kai vaikai priima kartu žaisti, jaučiasi draugų dalimi. Didžiuojasi vaikų, suaugusių ir savo bendryste.
4–6 metai	
4-asis žingsnis. Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.). Mano, kad yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.	Klauso, supranta kitų norus, jausmus. Skiria „mano“, „tavo“ žodžių reikšmę. Pasako ko nori, kaip jaučiasi kitas, jis pats. Pasakoja žodžiais „buvau“, „būsiu“. Prisimena, pasako, kokį matė kito poelgį, ką veikė pats. Save vertina teigiamai, draugiškai žaidžia su kitais. Atstumtas gina savo teises būti ir žaisti su kitais. Neigiamai vertina kitų netinkamą poelgį.
5-asis žingsnis. Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad	Pastebi savo panašumą su kitais, skirtynes ne tik išvaizda, bet ir poelgiais, darbais. Naudoja kalboje žodį „būsiu“. Berniukas save tapatina su tėčiu, vyru, mergaitė – su mama, moterimi.

<p>suaugęs bus vyras / moteris, tėvelis / mamytė. Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.</p>	<p>Kviečia kitus kartu žaisti, džiaugiasi suaugusiojo draugija. Supranta savo priklausymą grupei. Naudojasi lygiomis teisėmis, įgyvendina savo norus, polinkius. Pasako savo šeimos narių vardus, augintinių vardus, adresą. Save vertina įvairiai (pagal situaciją).</p>
<p>6-asis žingsnis. Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galinti daryti įtaką kitam (pralinksėti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimant su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (pasakytus žodžius, kvietimą žaisti kartu ir kt.).</p> <p>7-asis žingsnis. Pasitiki savimi ir savo gebėjimais. Supranta savo augimą, pasako, kaip atrodo, kuo domisi, ką veikia. Jaučiasi esąs savo šeimos, grupės narys, priskiria save giminei (močiutės, seneliai, tetos, pusbroliai, pusseserės), gimtinei. Ima suprasti, ką jis pats gali padaryti, pakeisti, o kas nuo jo norų ir pastangų nepriklauso. Mokosi saugoti savo privatumą, siekia kitų palankumo, yra tolerantiškas kitokiam (kalbančiam kita kalba, kitokios išvaizdos vaikui ir kt.).</p>	<p>Giliau suvokia savo tapatumą, pajunta ritmingą gamtos pulsavimą ir laiko tėkmę. Jaučia atsakomybę už artimiausioje aplinkoje esančius gyvosios ir negyvosios gamtos komponentus. Vertina savo ir kitų dorinį elgesį, emocijas. Stebi, gėrįsi, džiaugiasi. Jaučia savo ir kitų balso intonacijas, aiškėja dikcija ir artikuliacija, plečia žodyną. Aktyvėja vaizduotė, fantazija, kūrybiškumas, darbinė patirtis. Lavėja judesiai, koordinacija, išvermė, orientacija, prisitaiko prie kitų, priima bendrus veiksmus ir sprendimus. Vis labiau laikosi šeimos, giminės, bendruomenės ir tautos tradicijų. Vis geriau tenkina savo dvasinius ir fizinius poreikius. Žaidžia komandinius žaidimus. Skiria, kas gerai ir kas blogai. Užjaučia, saugo, globoja, prižiūri, gerbia. Jaučiasi esąs kolektyvo narys, tolerantiškas.</p>

6. Santykiai su suaugusiais

<p>Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.</p>	
<p>Esminis gebėjimas. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi, žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.</p>	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Verkia atsiskirdamas nuo tėvų (globėjų), tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir išitraukia į veiklą. Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta.</p>	<p>Pedagogas paima ant rankų, pasūpuoja, kalbina, domina vaiką žaislu ar žaidimu. Verkia trumpai, užmiršta atsiskyrimą su tėvais (globėjais). Patinka kai suaugęs žaidžia kartu, kalbasi su juo. Pradedą žaisti su kitais vaikais.</p>
<p>2-asis žingsnis. Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu</p>	<p>Nusiramina suaugusiojo kalbinamas, žaidinamas, domisi nauja knygele, žaislu. Ilgai neatsitraukia nuo suaugusiojo, kartu žaidžia, klauso pasakojimo, skaitymo. Stebi suaugusiojo</p>

<p>su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritarimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos. Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų.</p>	<p>veiklą, atkartoja veiksmus. Atlieka suaugusiojo nurodymus, prašymus. Nepažįstamoje aplinkoje sutrinka, vengia nepažįstamų žmonių, neįprastų žaislų. Laukia pagalbos, neatsitraukia nuo suaugusiojo.</p>
<p>3-asis žingsnis. Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo pagalbos ir pagyrimo. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.</p>	<p>Padrąsintas imasi naujos veiklos. Kartu su suaugusiuoju rūpinasi augalais, gyvūnais. Padedą tvarkytis butyje. Atlieka nesudėtingas pareigas. Mėgdžioja savaip suaugusiųjų darbo veiksmus, kalbą. Siekia savarankiškumo. Priima pagalbą, pagyrimą. Pakalbinti nepažįstamojo žmogaus, jį stebi, reaguoja ramiai. Pedagogą padrąsintas neša parodyti savo žaislą, greit pasišalina.</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.</p>	<p>Nuotaikingas įeina į grupę. Pasakoja pedagogui ką matė, ką veikė namuose, tariasi ką veiks grupėje, kalbasi, klausia. Turi savo nuomonę. Kalbasi pakalbintas nepažįstamų žmonių, rodo savo darbelius, rodo mėgstamus žaislus, žaidimus. Kartu žaidžia. Laikosi suaugusiojo nurodymų, atlieka užduotis, dirba nesudėtingus darbelius. Bendrauja su visais mandagiai. Nuolat stebi ar yra netoliese pedagogas.</p>
<p>5-asis žingsnis. Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam. Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme.</p>	<p>Dalyvauja pokalbiuose, diskusijose, veiklose, reiškia savo mintis, atsako į klausimus, klausia, siūlo, rodo. Sutinka su suaugusiojo siūlymu keisti veiklą, domisi, nurodinėja. Atsimena tinkamo elgesio ribas grupėje, gamtoje. Komentuoja kitų elgesį, lygina su savimi. Konfliktinėje situacijoje priešinasi, aiškinasi. Suklydęs supranta, apsikabina, atsiprašo. Drąsiai bendrauja su suaugusiais, kalbasi, padeklamuoja išmoktą eilėrašį, pasidžiaugia savo, kitų atliktu darbeliu.</p>
<p>6-asis žingsnis. Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiais. Tariasi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių,</p>	<p>Mandagiai bendrauja su suaugusiais. Išklauso ir laikosi susitarimų. Pagarbiai elgiasi su vyresnio amžiaus žmonėmis, užjaučia neįgalius. Domisi žmonių profesijomis, garsiai svajoja kuo jis bus.</p>

<p>teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešišškai. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.</p> <p>7-asis žingsnis. Geranoriškai ir pagarbiai bendrauja ir bendradarbiauja su suaugusiais. Pasitiki pedagogais, artimaisiais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi. Patys pasiūlo suaugusiesiems įdomią bendrą veiklą, išsako savo nuomonę, siekia susitarimų, prašo pagalbos. Domisi suaugusiojo jausmais ir savijauta, užjaučia, pagaili, siūlo savo pagalbą. Žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.</p>	<p>Domisi tėvų ir kitų nepažįstamų žmonių darbovietėmis. Žaidybinėse situacijose pakartoja suaugusiųjų elgseną. Diskutuoja, kaip negalima elgtis, kokia yra tolerantiška elgsena. Pasako, kaip elgtis atsitikus nelaimei, į ką kreiptis pagalbos. Analizuoja tinkamo ir netinkamo bendravimo situacijas. Renginiuose bendrauja su kitų vaikų šeimos nariais, šoka, dainuoja, vaidina kartu. Pasako kaip elgiasi su nepažįstamais žmonėmis, aiškinasi ar teisingai supranta, gali sakyti priešingą nuomonę.</p>
--	--

7. Santykiai su bendraamžiais	
Vertybinių nuostatų. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.	
Esminis gebėjimas. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.</p>	<p>Nori būti šalia kitų vaikų, patinka stebėti juos, liesti. Mėgdžioja vaikų veiksmus, jų veido išraiškas. Šypsosi žiūrėdamas į bendraamžius.</p>
<p>2-asis žingsnis. Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.</p>	<p>Drąsiai stebi kitą vaiką, žiūri į akis. Pastebėjęs kitą vaiką prieina šalia, bando atkartoti jo veiksmus. Domisi, kuo jis užsiima, ką jis veikia, pradeda jį kopijuoti. Būtinai nori to paties žaislo, kurį turi kitas vaikas. Ramiai žaidžia greta nepažįstamo vaiko, bet, pastebėjęs, kad nėra auklėtojos, bėga jos ieškoti. Žaidžia kartu, duoda savo atsineštą žaislą, bet tuo pačiu metu gali žaislą atimti iš kito vaiko ir net suduoti.</p>
<p>3-asis žingsnis. Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio</p>	<p>Norėdamas susidraugauti su kitu vaiku, atneša žaisliuką, duoda knygutę, parodo gestais ar pasako, kad nori kartu pažaisti. Patikusį grupėje esantį vaiką stengiasi kopijuoti, atlieka tuos pačius veiksmus, kartoja tuos pačius žodžius, siekia jo palankumo. Nepasidalinus žaislu, siekia kad jį gautų. Sako „Atiduok, čia mano“ arba bando tartis, kad „aš</p>

žaislo. Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui.	truputį pažaisiu ir tada duosiu tau“, nors dažnai pririekia ir auklėtojos įsikišimo.
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba kalbančio vaiko sumanymus. Tariaisi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.</p>	<p>Susiranda savo žaidimams partnerius, pasikviečia vaikus žaisti jo sugalvotą žaidimą, tariasi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Žaidžiant vaidmeninius, stalo, didaktinius žaidimus vienas ir su draugais stengiasi laikytis susitarimų. Taip pat stengiasi prisijungti prie kitų vaikų užsiėmimų, mėgdžioja kitų vaikų veiksmus. Žaisdamas ar bendraudamas stengiasi dalytis žaislais, palaukti savo eilės.</p>
<p>5-asis žingsnis. Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisiti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimo partnerius.</p>	<p>Pamatęs žaidžiančius vaikus, pasiprašo į žaidimą arba pats sugalvoja žaidimą ir pakviečia kitus žaisti. Siūlo savo sumanymus, gerbia draugo nuomonę, kartu kuria, fantazuoja. Įvairias užduotis: stalo serviravimo, tvarkymosi darbus ir kt. atlieka dviese ar grupelėse. Stoja ginti kito vaiko, jei mato, jog su juo elgiasi neteisingai. Pakviečia auklėtoją į pagalbą. Dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda draugams, nežiūrint į kalbinius, socialinius, tautinius skirtumus. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas, suvokia skirtingo elgesio pasekmes. Nuolat veikia dviese ar su keliais pastoviais žaidimo draugais.</p>
<p>6-asis žingsnis. Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja. Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku.</p> <p>7-asis žingsnis. Nusiteikęs susipažinti, susidraugauti, geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su</p>	<p>Diskutuoja, tariasi dėl žaidimų ar kitos bendros veiklos. Dalinasi su vaikais atsineštu žaislu ar žaidimu. Žaidimuose atkartoja matytus veiksmus, taip pat su draugais tariasi dėl vaidmenų žaidimo veiksmų. Klausosi pasakojimų, stebi filmukus apie draugus, draugystę, bendraudami stengiasi taikyti išmokus būdus draugystei palaikyti. Palaiko draugystę mažiausiai su vienu vaiku. Aptaria, diskutuoja apie veiksmų pasekmes sau ir kitiems pasako, koks elgesys yra tinkamas, o koks – ne.</p>

<p>bendraamžiais. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, stengiasi elgtis pagal savą gero kelio supratimą. Draugauja bent su vienu vaiku, palankiai, mandagiai, tolerantiškai bendrauja ir bendradarbiauja su visais (dalijasi žaislais, tariasi, supranta kitų norus, derina veiksmus). Supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Pastebi ir priima kitų draugiškumo, palankumo ženklus, gerbia kitus vaikus, išklauso jų nuomonę, iš jų mokosi.</p>	
--	--

8. Problemų sprendimas	
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išeikių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.	
Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Pakartoja nepasisekusį veiksmą, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.</p>	<p>Teisingai sudeda piramidės žiedus, bandydamas keletą kartų. Ieško ir suranda paslėptą daiktą. Neverkia paliekamas grupėje. Bando atsukti kamštelius ir pavykus apsidžiaugia. Statiniui sugriuvus, nenusimena ir bando dar kartą. Paima didesnę indelį ir kelis kartus kantriai bando įdėti jį į mažesnę. Nepavykus didesnę indelį padeda, paima mažesnę ir įdeda jį į kitą. Stebi, ką veikia suaugęs ir kartoja jo veiksmus.</p>
<p>2-asis žingsnis. Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.</p>	<p>Stebi auklėtojos veiksmus su žaislais, po to bando daryti tą patį. Jei kieme randa balą, kartu su auklėtoja sprendžia: „Kaip nesuslapti kojų? Lazdelės ar kito įrankio pagalba ištraukia žaislą iš po suoliuko. Bando dalintis žaislais, daiktais. Atrenka ir skiria pagal vieną požymį skirtingus daiktus. Stebėdamas kitus vaikus bando atlikti tuos pačius veiksmus: lipti, šliaužti, mesti, stumti, pastatyti, vaidinti, šokti, bėgti, piešti, dėlioti ir kita.</p>
<p>3-asis žingsnis. Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą.</p>	<p>Varto knygelę po vieną puslapį. Atlieka nesudėtingus pavedimus, pasako ką daro, ką nori daryti. Pasako, ką pavyko atlikti, įvertina (pasidžiaugia, ploja, sušunka, nepavykus numeta, pradeda verkti, nusisuka, nueina). Klausosi sekamų pasakų, girdi kaip problemas sprendžia pasakų personažai. Randa būdą, kaip pasiekti aukščiau padėtus daiktus, kaip nukabinti ir pakabinti drabužius, kaip suklijuoti detales.</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla,</p>	<p>Pats randa išeitį iš įvairių žaidybinių situacijų. Bando naujus veiklos būdus. Vartoja sąvokas</p>

<p>kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.</p>	<p>„šiandien, „vakar, „rytoj; pasako, ką veikė šiandien, vakar, ką veiks rytoj. Kalba apie tyrinėjant pastebėtas daiktų savybes; aiškina, pasakoja ką pats žino. Bendraamžiams išdėsto kilusias problemas.</p>
<p>5-asis žingsnis. Retsykais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.</p>	<p>Kalba apie savo išgyvenimus namuose, grupėje, kelionėje. Svarsto, diskutuoja, kas sekasi, atsako į suaugusiojo pateiktus klausimus. Kuria darbelį, kur reikia tiksliai lankstyti ir kirpti popierių, nepavykus ieško kitų tinkamų sprendimų. Grupuoja paveikslėlius „Geri ir blogi poelgiai“. Pasakoja pagal paveikslėlius – komentuoja problemines situacijas, jų pasekmes. Dalyvauja situaciniuose žaidimuose „Ką daryti, jeigu...“, „Susipykau su draugu“. Žino pagalbos tarnybos numerį 112.</p>
<p>6-asis žingsnis. Atpažįsta, su kokių sunkumu ar problema susidūrė. Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.</p> <p>7-asis žingsnis. Sudėtingą veiklą, kliūtis, sunkumus ar problemas priima natūraliai, nusiteikęs juos įveikti. Ieškodamas, kaip susidoroti su sudėtinga veikla, kliūtimi ar problema, samprotauja apie sprendimus, jų pasekmes, pasirenka tinkamiausią sprendimą iš kelių galimų. Tariasi su kitais, drauge ieško išeities, siūlo ir priima pagalbą. Supranta ir pasako, ar problemą gali įveikti pats kartu su kitais vaikais, ar būtina suaugusiojo pagalba.</p>	<p>Diskutuoja apie pavojingus sveikatai elektros prietaisus, rozetes, peilius, kitus aštrius daiktus. Sugalvoja žaidimo taisykles ir jų laikosi. Susipykęs su draugu, po kurio laiko bando išspręsti nesutarimą, siūlydamas savo žaislą, knygelę, dviratuką ar pan.. Bando klijuoti suplėšytą knygą, taisy sugadintą daiktą. Įvardija, kas gali padėti susirgus, pasiklydus, gaisro atveju. Stebi savo laikyseną veidrodyje gulint, sėdint, stovint, ją tyrinėja, kontroliuoja. Rodo iniciatyvą sprendžiant problemas, o nepasisekus – bando suvaldyti savo emocijas, ieško pasiteisinimo, nusiramino būdų. Dalyvauja viktorinose, konkursuose, sprendžia galvosūkius.</p>

9. Sakytinė kalba	
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs išklausyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.	
Esminis gebėjimas. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreiškdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Klausymas. Įdėmiai klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbinančio suaugusiojo toną. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus, veiksmų</p>	<p>Klausymas. Dėmesingai klausosi žodžių ir garsų, kuriuos girdi aplinkoje. Aiškiai ieško ir įsižiūri į kalbančiojo veidą kaip į garso šaltinį. Atsiliepia į savo vardą, ieško daiktų ar reiškinių kuriuos pasako suaugęs, kartoja siūlomus judesius. Gestais parodo, kad klausosi ir supranta, parodo mimika, visu kūnu.</p>

<p>pavadinimus, geba veiksmis atsakyti į klausimus.</p> <p>Kalbėjimas. Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis. Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksmams įvardyti, norams išsakyti, palydi juos judesiu.</p>	<p>Kalbėjimas. Daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis. Čiauška garsų junginiais, savo kalba pakartoja paprastus žodžius.</p>
<p>2-asis žingsnis.</p> <p>Klausymas. Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstus: žaidimus, eilėraštkus, pasakas, pasakojimus, su dienvotvarke susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Išklauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus.</p> <p>Kalbėjimas. Noriai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmis, mimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. Dviejų – trijų žodžių sakiniiais kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius.</p>	<p>Klausymas. Mimika, gestais, trumpais žodeliais atsako į suaugusio klausimus prašymus, reaguoja į vaikų kalbą. Trumpais garsais, judesiais atliepia skaitomą tekstą, kartoja trumpus eilėraštkus. Žaidinamas teigiamai reaguoja, aktyviai dalyvauja žaidime.</p> <p>Kalbėjimas. Mėgdžiojimu, mimika, veiksmis, žodžių kartojimu dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose.</p>
<p>3-asis žingsnis.</p> <p>Klausymas. Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių, naujų žodžių. Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus.</p> <p>Kalbėjimas. 3–4 žodžių sakiniiais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradedą mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“. Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. Kalba kelių žodžių sakiniiais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštkus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius.</p>	<p>Klausymas. Mėgsta klausytis trumpas pasakas ar pasakojimus, išgalvotas istorijas, stengiasi išgirsti apie ką pasakoja auklėtoja, atitinkamai reaguoja išgirdęs auklėtojas keičiamas balso intonacijas. Žaisdami kartu su grupės draugais, vienas kitą supranta, išgirdę draugo pasiūlymus, juos kartu įgyvendina. Mėgsta klausytis dainelių, supranta, apie ką jose dainuojama, pagal girdimus žodelius įsijaučia į kokį nors vaidmenį, pvz. pavirsta zuikeliu, klausosi ką dainelėje jis veikia, taip įsijaučia į jo vaidmenį. Vis dažniau pasako savo draugams „ačiū“, „prašau“.</p> <p>Kalbėjimas. Mėgsta žaisti pirštukų žaidimus, stengiasi aiškiai ir suprantamai padeklamuoti visą žaidimo tekstą. Pasakoja apie save, savo šeimą. Pvz., ką veikė savaitgalį, ar kur buvo išvykę atostogauti. Geba pasakyti ir įvardinti kaip jaučiasi, pasako savo pageidavimus kitiems vaikams ar auklėtojai. Stebėdamas aplinką ir pastebėjęs staiga įvykusį įvykį, sureaguoja, pasakoja apie tai ką matė, pribėga prie kitų ir paaiškina, kas ką padarė ir pan. Žaisdamas nuolat komentuoja savo veiklą, savo atliekamus</p>

	<p>veiksmus, įvardija savo mintis, idėjas ir kaip siekia jų įgyvendinimo. Kartu su auklėtoja pasakoja ar deklamuoja patikusių trumpą pasaką ar eilėraštuką. Nuolat auklėtojos ar kitų vaikų klausinėja apie jam / jai nesuprantamus dalykus, reiškinius, nepažįstamus daiktus ar žmones, klausia, kas kaip vyksta ar veikia, geba suprantamai užduoti atitinkamus klausimus. Kalbėdamas stengiasi vartoti tinkamą giminę, skaičių ir linksnį, suklydęs pasitaiso, arba klausia auklėtojos ar gerai pasakė. Mėgsta komentuoti vartydamas knygeles, ką mato prieš save, rodo kitam draugui ar auklėtojai, aiškiai įvardija, kokius daiktus, gyvūnus ar žmones mato ir pažįsta.</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Klausymas. Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinių literatūrine kalba, tarmiškai. Pradedama išklaudyti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus. Kalbėjimas. Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė, mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius. Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika.</p>	<p>Klausymas. Ryto rate klauso mokytojos sekamus, deklamuojamus kūrinius, animacinius, pažintinius filmukus ir kt. Išklauso draugų nuomonę: pasisakymus, paaiškinimus. Tylos pratimų metu, gamtoje klausosi, bando atpažinti paukščių balsus, aplinkos garsus ir kt. Žaidžia įsiklausymo reikalaujančius žaidimus, pvz. „Sugedęs telefonas“ ir kt. Kalbėjimas. Dalijasi išpūdžiais apie tai kas vyksta grupėje, darželyje, kieme, mieste, šeimos išvykose ir kt. Žaidimų, veiklos metu kalba su draugu (-ais): paklausia, prašo, užkalbina, pakviečia, pašaukia. Pasakoja, kalba apie savo esamą ir ankstesnę veiklą, potyrius, išpūdžius, emocijas. Žaidžia įvairius išmonės ir stalo žaidimus su garsais, žodžiais ir kt. Samprotauja, pasako nuomonę įvairiomis sveikatinimosi, pažinimo, draugystės, įvykių ir kt. temomis. Kuria grupės pasakojimą, istoriją, pasaką, eilėraščių. Vienas kitam pasakoja, gestikuliuoja, mimika reiškia siužetą. Stalo teatre atkartoja žinomas pasakas, veikėjų dialogus, frazes. Rengia koncertus draugams: deklamuoja eilėraščius, rodo pirštukų žaidimus ir kt.</p>
<p>5-asis žingsnis. Klausymas. Klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, publicistinių, enciklopedinių, informacinių) apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius, klausosi gyvai, įrašų. Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba. Kalbėjimas. Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo</p>	<p>Klausymas. Klausosi skaitomų pamėgtų ir naujų knygų (pasakų, pasakojimų, tautosakos ir kt.), CD įrašytų kūrinių, edukacinių filmukų; klausosi informacinio, enciklopedinio teksto (pvz. apie gamtą, reiškinius, įžymius žmones), bando rasti tekstų skirtumus. Būnant gamtoje klausosi paukštelių čiulbėjimo, įvairiausio transporto garsų, bando juos atpažinti, įvardinti, atkartoti, imituoti. Tylos pratimų metu klausosi skirtingų muzikos instrumentų, aplinkos garsų (tiksinčio</p>

<p>nutikę, įvykę, tai siedamas su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas jo kalbos vieną kitą žodį. Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius, veiksmažodžius, būdvardžius,rieveksmius, prielinksnius ir kt.). Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.</p>	<p>laikrodžio, laužoimo pagaliuko, glamžoimo, plėšiamo popieriaus ir kt.), spėja, kokie tai garsai. Žaidžia garsų žaidimus, nustatydami, koks pirmas, paskutinis ar žodžio viduryje išgirstas garsas.</p> <p>Kalbėjimas. Pasakoja draugams ar visai grupei apie savo norus, svajones; komentuoja iš namų atsineštas nuotraukas (vasaros kelionių, veiklų, savo augintinio ir kt.), pristato savo darbus: piešinius, statinius ir kt. – aiškina, kaip darė; pasakoja, ką veikė vakar, ką planuoja veikti rytoj. Pokalbio, žaidimų ir kitos veiklos metu laikosi kalbos etiketo: kalbėdamas žiūri į akis, paaiškina ar pakartoja, jei kitas nesuprato. Aptaria matytus animacinius filmus, televizijos laidas ir kt. Žaidžia kalbinius žaidimus: „Pasakyk kitaip“, „Priešingybės“, „Isiklausyk – pasakyk“ t. t.; kalba sudėtiniais sakiniais, vartoja daugumą kalbos dalių. Kuria pasakas, istorijas, eilėraštkus, mįsles, juos inscenizuoja, improvizuoja, deklamuoja.</p>
<p>6-asis žingsnis.</p> <p>Klausymas. Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų bendrine kalba ir tarme. Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę. Supranta artimiausioje aplinkoje vartojamus kitos kalbos žodžius.</p> <p>Kalbėjimas. Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Bando susiklabėti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei, visai grupei. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajauta. Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių. Komentuoja</p>	<p>Klausymas. Klausosi ilgų tekstų: pasakojimų, istorijų, padavimų, pasakų, skaitomų gyvai ar įrašų. Klausosi ir supranta mįslių, erzinimų, pajuokavimų prasmę. Žaidžia žaidimus garsams žodyje nustatyti.</p> <p>Kalbėjimas. Diskutuoja, tariasi, kokią veiklą norėtų plėtoti per savaitę, dieną ar kokią idėją įgyvendinti grupelėse ar visi drauge, kur norėtų vykti, kaip spręsti iškilusią problemą ir pan. Kuria fantastinius pasakojimus, vartoja išgalvotą kalbą ar žodžius; kuria eilėraštkius, pasakas, pasakojimus, vartoja sudėtingos sandaros žodžius, sudėtingus sakinius. Studijuoja grupės aplinkoje esančius paveikslus, žemėlapius, kalba, ką mato, susieja su turima patirtimi. Atpasakoja skaitytus grožinius kūrinius, matytus filmus, deklamuoja eilėraštkius. Žaidžia stalo kalbos žaidimus, inscenizuoja išgirstus ar pačių sukurtus kūrinius.</p>

<p>meno kūrinį, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinėlius, žaidžia prasmingais ir beprasmingais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt.</p> <p>7-asis žingsnis.</p> <p>Klausymas. Nepertraukdamas klausosi draugų ir suaugusiųjų kalbos, pasakojimų, samprotavimų, komentarų, instrukcijų bendraujant, planuojant veiklą, veikiant. Klausosi TV ir radijo laidų vaikams. Klausosi ir supranta perkeltines kalbėjimo prasmes: dviprasmybes, absurdus, humorą, fantazijas, palyginimus, žodžių daugiareikšmiškumą. Išklauso ir supranta 3–4 dalių verbalinę instrukciją. Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį, kad jame veikia skirtingi veikėjai, kad yra tam tikra veiksmo vieta. Suvokia pokalbio, pasakojimo, skaitomo kūrinio eigą.</p> <p>Kalbėjimas. Kalba, pasakoja apie tai, kas patirta (nutikimus, susitikimus, įspūdžius). Kalbasi apie tai, ką norėtų patirti, išgirsti, pamatyti, veikti. Paaškina konflikto, nesutarimo esmę, svarsto, tariasi. Nusako žaidimo, veiklos taisykles. Pasakoja kelių įvykių istorijas, pasakojimą palydi pantomima. Kalbasi apie spaudinių iliustracijas, fotoalbumų nuotraukas, skelbimus, simbolius gatvėse, parduotuvėse ir kt., apibūdina, aiškina. Pagal taisykles kalbasi telefonu. Taisyklingai vartoja įvairias konstatuojamųjų ir klausiamųjų sakinių formas (kada, kur, kaip ir kt.). Kuria naujus žodžius pagal perprastas žodžių darybos taisykles. Išgirsta visus garsus žodyje ir pasako juos eilės tvarka. Girdėtų kūrinių kalbinės raiškos elementus vartoja pokalbiuose, svarstymuose, erzinimuose ir kt. Atpasakodamas kūrinį, vartoja įprastus kūrinio pradžiai ar pabaigai posakius. Deklamuoja modernius eilėraščius. Žaidžia kalba – rimais, ritmais, kuria naujus žodžius.</p>	
---	--

10. Rašytinė kalba	
Vertybinė nuostata. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.	
Esminis gebėjimas. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)

1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Skaitymas. Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles. Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą) kartu su suaugusiais. Rašymas. Stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas.</p>	<p>Skaitymas. Manipuliuoja su įvairaus formato, įvairios medžiagos žaislinėmis paveikslėlių knygelėmis, rodo teigiamas emocijas. Rašymas. Stebi suaugusįjį, kaip jis naudojami įvairiomis rašymo priemonėmis. Domisi jomis ir bando patys keverzoti ant lapo – piešti pieštukais, kreidelėmis</p>
<p>2-asis žingsnis. Skaitymas. Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradedą atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. Rašymas. Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape.</p>	<p>Skaitymas. Stebi aplinkoje parašytas raides, simbolius, užduoda klausimus stengdamasis išsiaiškinti kas tai. Pradedą atpažinti mėgstamas knygeles, prašo jas paskaityti. Vartydamas knygeles pasako ką mato: šuniukas – au au, katinėlis – miau miau ir pan. Rašymas. Bando popieriaus lape braižyti atlikdamas spontaniškus rašymo judesius.</p>
<p>3-asis žingsnis. Skaitymas. Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradedą pažinti artimoje aplinkoje esančius simbolius. Rašymas. Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigalioja vertikalias ir horizontalias linijas.</p>	<p>Skaitymas. Žiūrinėja, sklaido pasakų knygeles. Apžiūri iliustracijas, atpažįsta veikėjus, išklauso pasakos siužetą ir kt.. Prašo „paskaityti“. Vaizduoja, imituoja pasakos, eilėraščio siužetą žaislais ar statybos kaladėlėmis (pvz. lietuvių liaudies pasaką „Senutė ir katiniukas“. Vartoja mandagius prašymo žodžius. Ieškosi vietos šalia draugo, „skaito“ draugui. Žaidimo metu „skaito“ žaislui. Kartu su mokytoja aiškinasi grupėje esančių simbolių reikšmes. Žaidžia orientacinius žaidimus. Rašymas. Popieriaus lape su įvairiomis rašymo priemonėmis: spalvotais pieštukais, vaškinėmis kreidelėmis, gvašu, akvarele, pirštais ir kt. vaizduoja, piešia, tapo įvairias – linijas (pvz. vertikalias, horizontalias, vingiuotas, apvalias), taškelius. „Užsirašo“ savo vardą, ką sugalvojo, ką nupiešė ir kt.</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Skaitymas. Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. „Skaito“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradedą jais manipuliuoti įvairioje veikloje. Rašymas. Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu ir kt.). Kevertzonėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradedą manipuliuoti įvairioje veikloje.</p>	<p>Skaitymas. Iš knygų grupės bibliotekėlės išsirenka savo mėgstamas knygutes, atsiverčia jas, apžiūrinėdamas paveikslėlius, juos komentuoja, taip imituodamas, kad skaito. Atpažįsta ir pirštuku parodo savo pirmą vardo raidę. Naudojasi knygomis žaidybinėse situacijose, pvz. sėdint lėktuve, „dirbant“ mamos darbą ir kt. Atsineša iš namų knygas. Siūlo, prašo „skaityti“, atverčia puslapį, įdomiausią siužeto vietą, komentuoja, apie ką yra knyga. Garsiai komentuoja iliustracijose pavaizduotus įvykius, veikėjų veiksmus, išorės ypatybes. Išgyvena dėl veikėjų.</p>

	<p>Aiškina(si), tikslina(si), įvardija iliustracijų vaizdus. Žaidžia žaidimus su raidėmis magnetinėje lentoje. „Skaito“ grupės elgesio taisykles, plakatų užrašus, gimtadienio kalendorių, auklėtojos parašytus žodžius grupės magnetinėje lentoje ir kt.</p> <p>Rašymas. Ieško grupės aplinkoje, reklaminiuose lapeliuose žodžių, kurie prasideda jo vardo pirmąja raide. Kopijuoja, trafareto pagalba apvedžioja savo vardo pirmąją raidę, ją puošia, dekoruoja. Smėlyje, ant šaligatvio trinkelį piešia kreida, pagaliuku, pirštais kraigaliones, savo vardo raides; išdėlioja žinomas raides gamtine medžiaga: kankorėžiais, spygliukais, akmenėliais ir pan. Veria vardo raidžių karolius, apyrankes.</p>
<p>5-asis žingsnis.</p> <p>Skaitymas. Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus.</p> <p>Rašymas. Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuotais sakiniais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis (planšetiniame kompiuteryje rašo savo vardą, trumpus žodelius.).</p>	<p>Skaitymas. Varto, „skaito“ įgarsintas knygas. Įsidėmi tekstą, raidę, pasakytą daiktą, gyvūną, augalą ir kt. Varto patinkančias, naujas knygas, pasakoja ką mato paveikslėliuose. „Skaito“ žodžius, kuriuos mato artimiausioje aplinkoje. Grupės, darželio aplinkoje esančiuose plakatuose, lankstinukuose, skrajutėse atranda žinomas raides (savo, tėčio, mamos vardų ir t. t.). „Skaito“ savo, draugų pagamintas piešinių ar kitomis dailės technikomis pagamintas knygeles.</p> <p>Rašymas. Kuria reklamas, skelbimus, kvietimus draugams, šeimos nariams į darželyje ar namuose vykiančias šventes, renginius ir pan., naudojantis įvairiomis dailės technikomis. Kopijuoja savo, draugų, artimųjų, augintinių vardus, gyvenamųjų vietų pavadinimus, įvairių vaisių, daržovių, daiktų pavadinimus. Kuria knygeles (mėgstamų vaisių, daržovių, šeimos, pasakų ir kt.) iliustracijas papildo nukopijuotais žodžiais, sakiniais. Ant savo darbelių užsirašo vardą. Kopijuoja, išgrazina reikalingus užrašus kūrybiniams vaidmeniniams žaidimams, pvz. parduotuvė, autoservisas ir kt. Bando rašyti savo, brolio, sesers pasitelkdamas išmaniąsias technologijas.</p>
<p>6-asis žingsnis.</p> <p>Skaitymas. Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradeda suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Teisingai įvardija puslapį, sakinį, žodį, raidę. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradeda skirti žodžius sudarančius garsus,</p>	<p>Skaitymas. Varto, skaitinėja grupės bibliotekėlės, darželio bibliotekos ar iš namų atsineštas mėgstamas knygeles, atpažįsta keliolika raidžių. Teisingai įvardija knygelės puslapį, geba perskaityti žodį, sakinį. Randa tekste ir parodo keletą skiriamųjų ženklų, (klaustuką, šauktuką, tašką). Tyrinėja plakatus, pvz.: miestų herbai, paveikslėlių sieja su užrašu. Žaidžia stalo žaidimus su raidėmis: sudarinėja</p>

<p>skiemenis. Pažįsta parašytą žodį, kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklių, kavinių pavadinimus.</p> <p>Rašymas. Spausdintomis raidėmis kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Kompiuteriu rašo raides, žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus.</p> <p>7-asis žingsnis.</p> <p>Skaitymas. Gerbia ir tausoja knygas, kitus spaudinius (kalendorius, žurnalus ir kt.). Supranta knygos ar kito informacijos šaltinio dalių pavadinimus, jų funkcijas (viršelis, titulinis lapas, autorius, pavadinimas ir kt.). Atpažįsta ir pavadina keletą įvairių šriftu parašytų raidžių 9didžiųjų ir mažųjų, spausdintų ir rašytinių). Atpažįsta ir pavadina kelis skiriamuosius ženklus (klaustuką, šauktuką, tašką). Imituodamas skaitymą, pagal knygos iliustracijas kuria pasakojimą, panašų į girdėtą skaitant. Imituodamas skaitymą, kuria savo pasakojimą, susijusį su patirtimi, fantazuoja. Teisingai įvardija puslapį, sakinį, žodį, raidę. Bando perskaityti trumpus, jam reikšmingus žodžius (savo vardą, artimųjų vardus, adresą ir kt.).</p> <p>Rašymas. Piešiniu, rašinėjimais, raidėmis, atvaizduoja savo patirtį, išgyvenimus, norus. Piešiniuose, po darbėliais, įvairiuose laiškeliuose, pranešimuose ar kvietimuose rašo atskiras raides, savo vardą, elementarius žodelius. Rašo nepaisydamas žodžių darybos ir jų dėstymo eilutėje ar puslapyje taisyklių.</p>	<p>žodžius, paveikslėliams parenka reikiamą pirmą raidę ir pan. Skaito įstaigos viduje, išorėje esančius užrašus (ant rūbinėlės spintelių, plakatų, grupių pavadinimus ir kt.).</p> <p>Rašymas. Rašo savo vardą ant darbelio. Rašo laiškus (piešinys, papildytas žodžiais), pvz. Kalėdų seneliui, sveikinimus ir kt. Rašinėja raides, žodžius pirštais ant šviesos stalo, kruopų padėklo; kojomis ant popieriaus, pakabinto ant sienos ir pan. Dėlioja žinomas raides, skiemenis, žodelius, naudojant gamtinę medžiagą ir kt. Gražina raides, naudodami įvairias dailės technikas. Lipdo raides iš plastilino, modelino, sūrios tešlos. Formuoja sausainius – raides.</p>
--	--

11. Aplinkos pažinimas	
Vertybinė nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.	
Esminis gebėjimas. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis.</p> <p>Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.</p>	<p>Susipažįsta su artimiausioje aplinkoje esančiais objektais, jų savybėmis bei funkcijomis. Formuojasi suvokimas, kad daiktais galima manipuliuoti. Juos liečia, kiloja (kilimą, grindis, stalą, kėdę). Nuolat liesdamas tuos pačius daiktus juos jau atpažįsta.</p>

<p>2-asis žingsnis. Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino, kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojami (šukos, šaukštas, nosinaitė).</p>	<p>Reaguoja į pakitusią aplinką, atpažįsta namų aplinką, lauką. Susipažįsta su buities daiktų paskirtimi (šaukštu valgome, plaktuku kalame, iš puoduko geriame, šukomis šukuojamės, nosine valomės nosį ir kt.). Atpažįsta matytus gyvūnus (katę, šunį, karvę, arklį), juos įvardija (gali įvardyti sava kalba). Atpažįsta juos paveikslėliuose.</p>
<p>3-asis žingsnis. Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.</p>	<p>Vartant knygeles, apžiūrint paveikslus atpažįsta ir taisyklingai įvardija keletą dažniau sutinkamų, darželio teritorijoje augančių augalų, medžių, jų vaisių. Juos apžiūri, liečia, uosto, skanauja dažniausiai sutinkamas daržoves, vaisius, pavadina, pasako spalvą. Žaidžiant paveikslėlių žaidimus, klausant gyvūnų skleidžiamų garsų įrašuose, atpažįsta ir įvardija keletą naminių gyvulių, imituoja jų balsus garsažodžiais, o žaidžiant judrius, kitus žaidimus, atvaizduoja gyvūnų judesius, veiksmus. Taip pat stebi ir pasako, koks yra oras (pvz. lyja, sninga, šviečia saulė ir kt.). Vardija savo šeimos narius, pasako savo vardą, pavardę; parodo pirštukais, pasako, kiek yra metų. Orientuojasi savo grupės, darželio aplinkoje. Atpažįsta savo asmeninių daiktų, žaislų vietas.</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, paruoštos ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba).</p>	<p>Atpažįsta ir įvardija, artimiausioje aplinkoje esančius objektus: paruoštas, vaistinę, biblioteką ir kt. Stato, konstruoja, piešia šiuos objektus. Paklausus, pasako savo vardą ir pavardę, savo miesto ar miestelio, gatvės pavadinimą. Žaidžia augalų didaktinius žaidimus, apžiūrinėja paveikslus, paveikslėlius, nuotraukas, parodo kamieną, stiebą, lapus, žiedus. Atpažįsta knygelėse, paveiksluose, nuotraukose, filmukuose naminius gyvulius, jų jauniklius, kai kuriuos miško gyvūnus. Žaidimuose atvaizduoja jų judesius, balsus ir kt. Renka medžių lapus, vaisius (giles, kaštonus), daro iš jų darbelius, štampuoja, žaidžia. Stebi orą pro langą, žiūrint filmukus apie gamtą bei gamtos reiškinius, aptaria būnant lauke, atvaizduoja dailės priemonėmis. Tyrinėja, kaip daiktai juda, ir kaip juos galima judinti: pučia, traukia, stumia, pasuka, merkia, skandina, plukdo ir kt.</p>
<p>5-asis žingsnis. Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą.</p>	<p>Apžiūrinėja paveiksluose gyvūnus, jų jauniklius. Aiškina kokiomis sąlygomis jie gyvena, kuo minta. Žiūrėdami trumpus filmukus apie gyvūnus, aiškina kuo skiriasi laukiniai ir</p>

<p>Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, biblioteką, valgyklą ir pan. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip juos naudoti maistui. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniiais, kurių negali pamatyti (ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra).</p>	<p>naminiai gyvūnai. Į grupę atsineša vaisių, daržovių, ragauja ir pasako skonį. Iš daržovių, vaisių, prieskoninių žolelių gamina salotas, kepa pyragus ar gamina desertus ir kt. Darželio prieskoninių daržė apžiūrinėja, laisto, tyrinėja su padidinamuoju stiklu, ragauja prieskonines žoleles ir kt. Mokosi stebėti orą ir įvardinti koks jis. Pastebi, kas vyksta, kai aplinkui lyja, žaibuoja, griaudžia. Žiūri įvairius vaizdo įrašus apie neįprastus gamtos reiškinius, katastrofas, kurios vyksta pasaulyje ir kt. Pasakoja apie savo šeimą, jos tradicijas. Pasako kur gyvena, kokiam mieste. Pasakoja apie gimtojo miesto aplankytas žymias vietas. Savarankiškai nueina į muzikos salę, pasakoja kur darželyje yra virtuvė, skalbykla, direktorės kabinetas ir kt. Mokosi fotografuoti su telefonu, fotoaparatu (didesniu ir mažesniu) ir kt.</p>
<p>6-asis žingsnis. Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą. Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrenginiai). Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių reikia žmogui darbe, kokios yra profesijos. Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. Papasakoja apie tradicines šventes. Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir tarp augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. Pradedą suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Pradedą jausti prierašumą prie artimiausios gimtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. Mokosi rūšiuoti atliekas.</p> <p>7-asis žingsnis. Nusako miško, pievos, vandens telkinio augmenijos ir gyvūnijos būdingiausias bruožus. Suaugusiųjų padedamas, pastebi požymius, kurie rodo augalų bei gyvūnų prisitaikymą gyventi sausumoje ar vandenyje.</p>	<p>Diskutuoja, pasakoja kur gyvena laukiniai ir naminiai gyvūnai; skirsto gyvūnus, augalus pagal išorinius požymius (pvz. kūno dangą, galūnių, snapo, lapų, žiedų, kamienų formą, spalvą). Kalba apie tai, kur gyvena laukiniai ir naminiai gyvūnai (tvartas, miškas, zoologijos sodas, vanduo). Sėja daržovių, gėlių sėklas, stebi ir žymi jų augimą, eksperimentuoja, tyrinėja vandens, šviesos poveikį augalams. Ruošia daržovių, vaisių salotas. Gamina darbelius, panaudodami antrines žaliavas, rūšiuoja atliekas į spalvotus konteinerius pagal paskirtį (popieriui, plastikui, stiklui). Ieško informacijos apie dangaus kūnus knygoje, enciklopedijose; atlieka bandymus, klausosi pasakų, pasakojimų. Pasakoja apie tėvų ar kitų artimų žmonių profesijas, kur ir ką dirba, žaidžia profesijų žaidimus. Tyrinėja Lietuvos žemėlapi, miestų herbus, atranda miestus, kur gyvena seneliai, kiti giminaičiai; pasakoja, kokia upė teka prie nurodytų miestų ar miestelių. Pasako, jog šalies sostine Vilnius, įvardija šalies simboliką, prezidentą. Ruošiasi ir švenčia tradicines šventes darželyje, pasakoja, kokias šventes švenčia namuose, stebi filmuotą medžiagą apie Lietuvoje švenčiamas tradicines šventes: Tris Karalius, Užgavėnes ir kt. Ugdamosios veiklos metu susipažįsta su liaudies kūryba.</p>

<p>Nurodo kelis gyvūnus, kurie minta tik augalais, ir kelis, kurie minta kitais gyvūnais ir vadinami plėšrūnais. Atpažįsta po kelis miško ir vandens augalus bei gyvūnus, valgomuosius grybus. Paaiškina, kad nežinomų augalų uogų ir grybų negalima ragauti, nes jie gali būti nuodingi.</p> <p>Paaiškina, kaip reikia prižiūrėti kambarinius ar daržo augalus, naminius gyvūnus. Nusako, iš ko ir kaip gaminama duona, pieno produktai. Noriai tyrinėja medžiagų savybes, daiktų sandarą ir apie tai samprotauja, aiškinasi kodėl. Domisi gamtos reiškinių ir jų aiškinimu. Nusako kaip skiriasi orai kitose pasaulio šalyse. Paaiškina, kad Saulė apšviečia ir šildo Žemę; samprotauja, kuo planetos skiriasi nuo žvaigždžių. Tvarkingai ir saugiai elgiasi gamtoje, išvykose, noriai dalyvauja tvarkant ir puošiant aplinką.</p> <p>Paaiškina, kaip reikia taupyti elektrą, šilumą ir vandenį, kaip rūšiuoti šiukšles, esant galimybei jas rūšiuoja. Samprotauja apie profesijos pasirinkimą, kokių savybių reikia žmonėms, dirbantiems įvairius darbus. Domisi žmonių gyvenimo būdu, jo kaita mūsų ir kitose šalyse.</p> <p>Domisi savo giminės istorija, savo gimtosios vietovės ir Lietuvos žinomais žmonėmis, kultūros ir gamtos paminklais, gali apie kelis trumpai papasakoti. Domisi aktualiais visuomeninio gyvenimo įvykiais. Bando prisiišti atsakomybę už bendrą darbą, prisidėti, dalyvauti talkose, šventėse ir kituose renginiuose.</p>	
---	--

12. Skaičiavimas ir matavimas	
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.	
Esminis gebėjimas. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradedą suvokti laiko tėkmę ir trukmę.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis.</p> <p>Skaičiavimas. Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne).</p> <p>Matavimas. Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.</p>	<p>Noriai įsitraukia į žaidimą „Paslėptas žaisliukas“. Žaislui pasislėpus, atidžiai stebi vietą, kur žaislas ką tik buvo. Kalbinamas gestais, mimika parodo, kad žaislo nėra (pasislėpė). Žaislui pasirodžius, džiaugiasi. Siekia netoliese padėtų žaislų; pirštais ima smulkius daiktus, išskėstomis rankomis – didelius daiktus; stebi kas atsitinka kai ką nors sugriauna, išardo. Paprašytas parodyti, kaip rieda kamuoliukas, bando jį paridenti.</p>

<p>2-asis žingsnis. Skaičiavimas. Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų). Matavimas. Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.</p>	<p>Paklaustas, kiek turi metukų, parodo pirštukais. Norėdamas pasakyti ar parodyti, kad ko nors yra daug, ištiesia rankytes į šonus. Atneša prašomo dydžio žaislą. Stato iš didelių ir mažų kaladėlių namus, bokštus, garažus mašinoms, dideles ir mažas pilis. Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais, iš kelių dėžutės skylių suranda tą, pro kurią pralįstų paimta kaladėlė.</p>
<p>3-asis žingsnis. Skaičiavimas. Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę. Matavimas. Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat, ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan.</p>	<p>Pasako, kiek turi metukų. Pastebi, jei kas suklysta, paprašytas paimti vieną daiktą. Žaislus, daiktus, sudėlioja, surikiuoja į eilę (pvz. iš kėdučių sustato traukinuką). Nudažo juostelę kaitaliodamas dvi spalvas. Kaladėlių krūvelėje randa tos pačios spalvos, formos ar dydžio detalę. Parodo, kurie du iš 4–5 paveikslukų yra tokie patys. Visai bandydamas suranda reikiamą dėlionės detalę. Bando pastatyti bokštą iš skirtingo dydžio kaladėlių: bokštui sugriuvus, daro bokšto pagrindą iš daugiau (didesnių) kaladėlių, viršuje esančias kaladėles dėlioja atsargiau.</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Skaičiavimas. Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridėdant po vieną, jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja. Pradeda vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...). Matavimas. Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno puses, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) vartoja žodžius: pirmyn–atgal, kairėn–dešinėn, aukšty–žemyn. Paros dalis sieja su savo</p>	<p>Atsakydamas į klausimą „Kiek?“, vartoja žodžius „daug“, „vienas“, „nė vieno“. Randa dvi korteles, kuriose pavaizduota po tiek pat daiktų. Paveikslėlyje suranda trims vaikučiams po žaisliuką. Dėliojant dėlionę vis pasižiūri, ar kitas žaidėjas turi tiek pat detalių, kiek ir jis. Žaisdamas vartoja sąvokas „pirmas“, „antras“. (pvz. visada džiaugiasi, kad jis „pirmas“, o tu būsi „antras“). Paveikslėlyje randa visus vienos formos daiktus. Iš krūvelėje padėtų trijų spalvų kaladėlių pastato tris skirtingų spalvų bokštelių. Iš skritulio, kvadrato, trikampio formos popieriaus gabaliukų sukomponuoja įvairius daiktus (pvz. mašiną, namą). Pridėdamas vieną juostelę prie kitos, nustato, kuri juostelė iš trijų yra vidutinio dydžio ir ją padeda tarp trumpiausios ir ilgiausios. Paklaustas apie kelių daiktų dydžius išmatuoja juos žingsniais ir pasako kuris didžiausias, išrikiuoja kamuolius nuo mažiausio iki didžiausio. Pasako, kad pelytė yra mažesnė už katinėlį. Parodo, kur jo kūno priekis, nugarą. Paprašytas paeina tris žingsnius į priekį. Žino, kad naktį jis miega, dieną būna darželyje. Pasako, kad vasara ateis tada kai bus šilta ir nereikės rengtis paltų ir dėtis kepurių, bus</p>

<p>gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.</p>	<p>galima maudytis jūroje.</p>
<p>5-asis žingsnis. Skaičiavimas. Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: „Kiek iš viso?“, „Kiek daugiau?“, „Kiek mažiau?“ Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų (elementų) seką, nebūtinai laikosi tos pačios sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus (elementus) pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius. Matavimas. Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Palygindamas daiktų dydžius, naudojami sąlyginiai matavimai (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. Pradeda suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj.</p>	<p>Suskaičiuoja, kurių žvėrelių paveikslėlyje yra daugiau: kairėje ar dešinėje pusėje. Paima prašomą (reikiamą) kortelių skaičių. Skaičiuodamas ir vedžiodamas pirštu įsitikina, ar žaidimo pradžioje visi žaidėjai paėmė po tiek pat kortelių. Geba žodžiais paaiškinti, ką reikėtų daryti, kad visi turėtų po lygiai. Skaičiuoja iki 5 ar 10. Nuspalvina dryžiukais paveikslėlyje pavaizduotą zebra. Serviruoja stalą. Suveria pakaitomis dviejų spalvų karoliukus. Paeiliui dėlioja trikampus ir kvadratus. Išklausęs pasakos, kurioje trys veikėjai paeiliui ką nors atlieka, geba atsakyti į tokius klausimus, kaip: „Kas atvyko pirmas, o kas – trečias?“. Žaisdamas daiktų lotą, randa reikiamos spalvos kortelę. Nuspalvina trikampus viena, o stačiakampius – kita spalva. Surikiuoja vaikus nuo mažiausio iki didžiausio. Paprašytas paima priešais save esantį daiktą, palenda po stalu, įropoja į kalniuką, užlipa ant suoliuko. Balsu samprotuoja, kad auklėtoja yra aukštesnė už vaiką, du obuoliai yra beveik tokios pat masės (tiek pat sveria) ir panašūs dydžiu, kad stalas platesnis ir sunkesnis už suolelį. Pasakodamas, ką veikė vakar, kalba būtuojų laiku, o ką veiks rytoj – būsimuoju laiku. Kartu su kitais „skaito“, knygeles ir „rašo“ laiškus. Žaidžia judrius žaidimus, kuriuose tenka vartoti vietą ir padėtį nusakančius įvairius žodžius (pvz. žaidimas „Lobio ieškojimas“).</p>
<p>6-asis žingsnis. Skaičiavimas. Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais. Matavimas. Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į</p>	<p>Suskaičiuoja, kiek daiktų yra vienoje ar dviejose daiktų grupėse, kiek jų liks, jei kelis paimsime. Pavaizduoja, sukomplektuoja, atrenka prašomą (užrašytą) daiktų skaičių. Pasako, kuriame iš dviejų rinkinių yra daugiau (mažiau) elementų. Daiktų kiekį nuo 0 iki 10 susieja su atitinkamu skaičiaus simboliu. Naudodamasis abiejų rankų pirštais parodo, koks skaičius yra užrašytas. Randa garsų, judesių, spalvų ir kt. sekoje pasikartojančius elementus ir pratęsia seką dviem trimis elementais. Piešia smulkius ornamentus iš kairės į dešinę. Pasako, kad karoliai suverti iš rutuliukų, langas yra stačiakampio formos, saulė – apvali. Atranka vienodas lego detales. Randa daiktą, kuris dydžiu, forma arba spalva skiriasi nuo kitų</p>

skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.). Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę – į dešinę, aukščiau – žemiau, virš – po; šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, prieš, tarp, viduje, išorėje ir kt. Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).

7-asis žingsnis.

Skaičiavimas. Pradedama suprasti ryšius tarp skaičių (pvz., kad šeši susideda iš dviejų trejetų arba iš trijų dvejetų porų). Pradedama suprasti ir vartoti žodžius: sudėti, pridėti, atimti, kiek bus, kiek liks ir pan. Išdėlioja daiktus į eilę pagal tą patį požymį (pvz. pagal spalvos intensyvumą).

Matavimas. Skiria ir pavadina plokštumos figūras (apskritimą, skritulį, kvadratą, stačiakampį, trikampį) ir erdvės figūras (kubą, rutulį), aplinkoje randa daiktus, savo forma primenančius šias figūras. Dėlioja paveikslėlius iš didesnio kiekio elementų, stato iš smulkesnių detalių. Sugrupuoja daiktus pagal nurodytą požymį (dydį, formą). Pradedama suprasti, kad tas pats daiktas gali priklausyti kitai grupei pagal kitą požymį. Pradedama suprasti, kada vartojami priešingos reikšmės žodžiai: mažas ir didelis, lengvas ir sunkus, šilta ir šalta ir kt. (pvz. sako: „Aš esu didelis, o kačiukas mažas, bet aš esu mažas, o namas didelis“). Moka parodyti, kur yra greta (tačiau tik iš šonų, ne viršuje) esantys, bet nematomi objektai (pvz. lauko durys, sodas). Žaisdamas naudojasi vis didesne erdve.

padėtų daiktų. Norėdamas sužinoti, kuriame inde – aukštame ir siaurame ar žemame ir plačiame – buvo supilta daugiau kruopų, iš abiejų indų išpila į vieną formą, kuri leistų palyginti abiejų indų turinio kiekį ir įsitikinti, kad toks pat medžiagos ar produkto kiekis gali būti supakuotas skirtingų formų pakuotėse. Keičia judėjimo kryptį pagal žodinį nurodymą arba simbolius (pvz. randa kelią, kai maršrutas žymimas rodyklėmis). Sudaro maršruto planą. Papasakoja, kaip daiktai išsidėstę paveikslėlyje. Žino savaitės trukmę, jos dienų seką; apibūdina metų laikus pagal pokyčius gamtoje, atliekamus darbus. Karpo ir suklijuoja metų laikų juostą. Piešia metų laikų paveikslus. Žaidžia žaidimus su smėlio laikrodžiu, žadintuvu.

13. Iniciatyvumas ir atkalumas	
Vertybinė nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.	
Esminis gebėjimas. Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusiųjų pagalbą, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) jį sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškėdamas, duodamas žaislą kitam, skatina su juo žaisti, išreiškdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.</p>	<p>Turi mėgstamus žaislus. Laikydamasis sienos nueina prie žybsinčių, skambančių, spalvotų kubelių. Po to per pusę grupės nuropoja prie kamuoliuko. Tiesia kamuoliuką auklėtojui, žiūri į akis, šypsosi. Žaidžiant žaidinimus „Bėga bėga pelytė“, plodamas katutes tiesia delniuką suaugusiajam, prašydamas jį pakartoti.</p>
<p>2-asis žingsnis. Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartuoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. Veiksmiais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusiųjų prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūties.</p>	<p>Stebi, kaip auklėtoja stato bokštelį ir pats ima kaladėles, stato panašų bokštelį. Atkakliai bando užsegti didelę sagą: pabando, nepavyksta, vėl pabando, pagaliau įspraudžia sagą į kilpą ir apsidžiaugia. Kelis kartus užsega ir vėl atsega sagą. Prieš kelias dienas matė, kaip sesutė šukuoja lėlę, todėl ima šukas ir šukuoja lėlę. Žaidžia su muzikiniu žaislu, tačiau išgirsta su mašinėle burzgiančią draugą. Kurį laiką stebi, kaip šis žaidžia. Netrukus vėl pradeda spaudyti muzikinio žaislo mygtukus ir žaisti toliau. Vaikas veda auklėtoją prie žaisliuko – iššokančio kiškučio. Rodo, kad reikia kiškį įdėti į vidų, uždengti dangtelį ir po to jį atidengti, kad kiškutis iššoktų. Po daugelio bandymų pats išmoksta įdėti kiškutį ir atidaryti dangtelį. Džiaugiasi savo pasiekimu, krykštuoja.</p>
<p>3-asis žingsnis. Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą. Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.</p>	<p>Sudėlioja visas formules į jų lizdus. Jas išima ir vėl sudėlioja. Pasilipa ant kėdės, kad pasiektų žaislą, padėtą ant palangės. Deda dėlionę nepaisydamas šalia keliamo vaikų triukšmo. Ilgai tyrinėja naują žaislą. Ilgam susitelkia bandydamas užsegti sagas, suvarstyti batų raištelius, dėlioja dėliones, konstruoja, bando naujus veikimo būdus.</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei. Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo,</p>	<p>Rodo iniciatyvą vadovauti sugalvotam žaidimui ir buria kitus vaikus (pvz. mergaitė nueina į virtuvėlės kampelį, pamato žaidimų draugę ir klausia: „Austėja ar nori žaisti namus?“), po to dar pasikviečia porą draugų ir plėtoja veiklą. Noriai dalyvauja suaugusiojo organizuojamoje „Ryto rato“ veikloje. Sprendžia auklėtojų sudarytas problemines situacijas – teikia pasiūlymus.</p>

padrąsinimo.	Žaidžia ilgą laiką trunkančius kūrybinius žaidimus (pvz. „Šeima“, „Mokykla“ ir kt.). Savarankiškai pasirenka, kaip atlikti meninę veiklą: spalvinti kreidelėmis, guašu, pieštukais, flomasteriais ir t. t.
<p>5-asis žingsnis. Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Lengviau pereina nuo paties pasirinktos veiklos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai. Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.</p>	<p>Patys sugalvoja žaidimą ir ilgai jį plėtoja. (pvz. „Ragana gauda“, arba pačių sugalvotą žaidimą „Gaminame maistą“ ir žaidžia pakankamai ilgai. Auklėtojai pasiūlius veiklą patys pasirenka, kaip ją atlikti, pvz. prieš mamytės portretą: vieni jį piešia spalvotais pieštukais, kiti tapo guašu, treči – kreidelėmis. Patys pasirenka siužetinius kūrybinius žaidimus ir ilgai juos plėtoja (pvz. „Namai“, „Statybų aikštelėje“ ir kt.). Bando pradėtą darbą atlikti iki galo. Nepavykus sukonstruoti statinio, suklijuoti darbelio, bando padaryti kitaip, nepasisekus pirmiausia prašo draugo pagalbos, o tik tada kreipiasi į suaugusįjį.</p>
<p>6-asis žingsnis. Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. Susidomėjęs ilgesniam laikui išitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei, visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam išitraukti į jo paties sugalvotą veiklą. Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.</p> <p>7-asis žingsnis. Nusiteikęs pradėti, siūlyti naują veiklą, ją užbaigti, užmegzti naują draugystę, naują kontaktą su suaugusiais. Savo iniciatyva pagal savo pomėgius, interesus pasirenka veiklą, ilgam išitraukia, ją plėtoja. Nuo pradžios iki pabaigos gali atlikti ir nepatrauklią veiklą. Palankiai priima iššūkius, bando pats įveikti kliūtis. Kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.</p>	<p>Žaidžia ilgą laiką trunkančius kūrybinius žaidimus. Vaikai visą savaitę žaidžia žaidimą apie geručius ir blogiukus. Auklėtojos pasiūlytą veiklą – pasidaryti draugo siluetą ir jį išgražinti vaikai pradėjo ryte, tęsė po pietų ir baigė tik kitą dieną. Prie vaikui įdomios auklėtojos pasiūlytos veiklos grįžta, kol ją baigia. Susidomėję ilgesniam laikui, išitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą: atlieka bandymus, eksperimentus, ieško informacijos, kuria, vaidina, pasakoja ir kt. Padeda draugui įveikti problemas: suvarstyti batų raištelius, užsitraukti striukės užtrauktuką, užsirišti šaliką ar pan., jeigu nepavyksta, kreipiasi į auklėtoją.</p>

14. Tyrinėjimas

Vertybinė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.	
Esminis gebėjimas. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika,</p>	<p>Pasitelkdamas visus pojūčiais tyrinėja aplinką, augalus, šalia esančius daiktus. Stebi stalinės lempos, savo, žaisliukų šešėlius. Ragauja žaisliukus ir daiktus. Lauke stebi esamus</p>

judesiais, garsais).	pokyčius pagal metų laikus, pagal galimybes liečia, ragauja, išgirsta, paima, pajaučia (sniegą, ledą, balas, žydinčias gėles, sausą ir šlapią smėlį, įvairius lapus ir pan.). Dalyvauja bandymuose, žaidžia ant įvairių paviršių, o mimika, judesiais, garsais išreiškia savo patirtus įspūdžius.
<p>2-asis žingsnis. Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų.</p>	<p>Noriai įsitraukia į žaidimą „Slėpynės“ Žaislui pasislėpus, atidžiai stebi vietą, kur žaislas ką tik buvo. Kalbinamas gestais, mimika parodo, kad žaislo nėra (pasislėpė). Žaidžia su įvairiais buities daiktais, atranda naujų ir neįprastų panaudojimo galimybių. Stebi augalus, gyvūnus, įvairias medžiagas ir randa, parodo skirtumus ir panašumus. Tyrinėja lėlių teatro lėles (išvaizdą, veido mimika, kaip jos juda), padedamas suaugusiojo su jomis žaidžia. Sodina svogūnų, sėja įvairių sėklų. Matuoja sprindžiais, centimetrais kiek paaugo augalai. Ragauja vandenį, bando įvardyti kokio skonio jis yra. Tyrinėja save: piešia ant veidrodžio šypseną, liūdesį, atkreipia dėmesį į veido ir kūno kalbą, vartyto knygeles, ieško linksmo, liūdną personažą. Žaidžia persirengimo žaidimus ir aiškinasi, kurie drabužiai dideli, kurie maži. Kartoja tą patį žaidimą, prašo dar kartą paskaityti tą pačią knygutę, pažiūrėti filmuką ar paveikslėlį.</p>
<p>3-asis žingsnis. Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.</p>	<p>Tyrinėja daiktus ir medžiagas per padidinamąjį stiklą, atranda magneto savybes, šviesos stalo ir interaktyvių grindų teikiamą džiaugsmą. Matuoja savo ir draugų ūgius, stebi kuris aukštesnis, kuris mažesnis. Stebi, liečia ir klausosi pasakojimo apie įvairius liaudies menininkų darbus: molio dirbinius, medžio drožinius, pintus krepšelius, mezgimo, nėrimo, audimo darbelius. Paima į rankas, apžiūri, atkreipia dėmesį į papuošimo raštus, atlikimo techniką, skirtingą daiktų struktūrą. Ardo žaisliukus, naudojami žaisliniais atsuktuvais. Grupuoja daiktus tam tikra tvarka, tyrinėja daiktui ar daiktų grupei būdingus požymius ir juos įvardija. Veiklai panaudoja įvairius įrankius bei priemones. Stato, konstruoja, dėlioja dėliones, mozaikas, žaidimams naudoja tikrus ir įsivaizduojamus daiktus. Stebi, tyrinėja augalų gyvenimo etapus nuo sėklos iki derliaus nuėmimo, pasako kaip jais reikia rūpintis.</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai</p>	<p>Pasirenka tyrinėjimo priemones, norimus objektus. Žino kodėl juos pasirinko. Ilgesnį laiką</p>

<p>reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz. plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.).</p>	<p>kryptingai stebi įdomesnius reiškinius, pavadina, apibūdina, skaičiuoja, matuoja, gretina, lygina, grupuoja. Pasako iš ko daiktas pagamintas, kokios jo savybės (medžio, stiklo, popieriaus ir kt.). Atlikdami bandymus pasako kas vyksta, kodėl. Samprotauja apie pastebėtas aplinkos objektų savybes, požymius, žmonių gyvenimo bruožus. Klausinėja kitų apie įdomius arba nesuprantamus daiktus ir reiškinius. Tikslingai ir spontaniškai stebi aplinką. Nebijo bandyti ir klysti ieškant savo iškeltų problemų sprendimų, bando naujus sprendimų kelius. Atlieka eksperimentus, kurių metu aiškinasi kas plaukia, kas skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.</p>
<p>5-asis žingsnis. Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz. ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagas, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus.</p>	<p>Stebi ir apibūdina daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus. Piešia, konstruoja, gamina įsivaizduojamus daiktus, kurie vienaip ar kitaip gali judėti, pasako iš ko jie pagaminti. Pasako saugaus elgesio susitarimus. Dalyvauja bandymuose, pats bando. Sudaro diagramas atlikus eksperimentą. Naudoja skaitmenines technologijas ir kitas priemones (pvz. lupą, mikroskopą). Stebi, kuri gamtinė medžiaga (daržovės, uogos, augalai) dažo. Pasigamina „spalvų“, jomis štampuoja, piešia. Gamina įvairias medžiagas: druskinę tešlą, tąsią medžiagą, skystį burbulams. Jas lipdo, tąso, pučia. Tyrinėja daiktų riedėjimo savybes: rieda – nerieda, rieda nuokalnėn. Daro išvadas, nuo ko tai priklauso (dydis, forma, svoris). Eksperimentuoja su įvairiomis medžiagomis, nežinomais daiktais.</p>
<p>6-asis žingsnis. Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. Aktyviai tyrinėdamas aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz. lupą, mikroskopą). Su suaugusiaisiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultatą, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse,</p>	<p>Lauke renka ir tyrinėja gamtinę medžiagą (plaukia, skęsta, lūžta, byra). Naudojasi paruoštais orientaciniais lapais, kuriuose yra medžių, krūmų, gėlių, paukštelių ir kt. paveikslėliai, vaikai tyrinėja darželio teritoriją, ieško nurodytų objektų, pažymėti lape. Pagal nupieštą grupės planą ieško paslėptų daiktų. Tyrinėja įvairių valymo, skalbimo priemonių, pakuočių ženklinius. Domisi senoviniais tautiniais drabužiais, lygina su šių dienų apranga. Domisi senoviniais daiktais, juos varto, klausinėja iš ko pagaminta, kur iki šiol buvo, kam jie buvo naudojami. Pjausto, tarkuoja daržoves, gamina mišraines, jas ragauja. Žino, kad gaublys – tai sumažintas žemės maketas. Stebi gaublį, kaip jis sukasi apie savo ašį, lempos apšviestas iš vienos pusės. Daro</p>

<p>diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašus į savo artimuosius, kuo skiriasi nuo jų. Lygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja.</p> <p>7-asis žingsnis.</p> <p>Domisi gamtinės aplinkos tyrinėjimais (stebėjimais, bandymais). Siūlo idėjas, ką norėtų tyrinėti, išbandyti, pasirenka tai, kas labiausiai domina. Suaugusiojo padedamas numato, ką reikės atlikti, pasiūlo, kokias priemones ir kaip galima panaudoti tyrinėjant, stebi ar bando, aptaria ir daro išvadas. Tai, ką sužinojo tyrinėdamas, susieja su tuo, ką jau žinojo, išsako savo abejones ir ką dar norėtų sužinoti. Suaugusiojo padedamas atlieka paprastus artimiausios socialinės aplinkos, žmonių gyvenimo, darbo, kūrybos tyrinėjimus (stebi, klausia, nupiešia, nufotografuoja, ieško informacijos įvairiuose šaltiniuose). Tyrinėjimams naudoja skaitmenines technologijas (kompiuterį, mobilųjį telefoną, fotoaparata ir kt.). Tyrinėja susidomėjęs, atidžiai, stengiasi viską pastebėti. Samprotauja apie pastebėtas aplinkos objektų savybes, požymius, žmonių gyvenimo būdo bruožus, palygina, kritiškai vertina. Atskiria dalis nuo visumos, sujungia dalis į visumą, sudaro sekas, grupuoja, klasifikuoja. Projektuoja, modeliuoja. Tyrinėjimo rezultatus pavaizduoja piešiniu, nuotraukomis, nesudėtinga schema, pristato kitiems. Baigęs tyrinėjimą, aptaria, kaip pavyko viską atlikti, ką galima buvo daryti kitaip. Stebėdamas ar vykdydamas bandymą stengiasi viską atlikti tvarkingai, laikytis sutartų taisyklių. Paašškina, kad gamtą ar socialinę aplinką tyrinėti reikia atsargiai, neniokojant, nurodo, ko reikia saugotis gamtoje (neragauti nepažįstamų vaisių, uogų, neimti į rankas vabzdžių ir t. t.), buityje, gatvėje.</p>	<p>išvadą, kur dabar yra diena, o kur – naktis. Stebi augalus, daro sprendimus apie šviesos, drėgmės poveikį jiems. Liečia, glamžo, kerpa įvairių rūšių medžiagas (liną, šilką, vilną). Sužino apie jų pagaminimą (linas užauga, šilkas -iš drugių kokonų, ir pan.). Grupuoja daiktus pagal jų paskirtį: indai, baldai, žaislai, buitines prietaisai, paašškina, kodėl priskiria tai daiktų grupei. Eksperimentuoja su spalvomis. Naudojasi žiūronais, mikroskopu, magnetais, spyruoklėmis, veidrodžiais, keltuvais, didinamaisiais stiklais ir pan..</p> <p>Natūraliai domisi savimi ir kitais žmonėmis: jų panašumais, skirtumais, išvaizda, jausmais, mintimis, darbais ir kūryba, gyvenimo būdu. Informacijos ieško įvairiuose šaltiniuose, fiksuodami rezultatus naudojami mobiliais telefonais, fotoaparatais, kompiuteriais. Įvardina kam reikalinga Saulės šviesa ir šilumą, kokia jos įtaka žmonėms, gyvūnams, augalams. Plėšo, kerpa, klijuoja įvairias geometrines formas, dėlioja ornamentus, regimos informacijos ženklus.</p>
--	---

15. Mokėjimas mokytis	
Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko.	
Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, sprendamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
1-asis žingsnis.	Varto vis tas pačias knygeles, klausosi tų pačių

<p>Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ką nors ir susitapatina su juo, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradedą tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.</p>	<p>pasakėlių. Išbando žaislus ir daiktus. Stebi ir mėgdžioja kitus. Žaidžia žaidimus: „Nuropok iki žaislo“, „Užmauk žiedą“, „Įdėk ir išimk“, „Statyk bokštą“. Sutelkia dėmesį į žaislus, daiktus, žmones, reaguoja kūno judesiais, mimika, garsais, šypsena. Stebi kaip draugai žaidžia virtuvėlėje su indeliais (verda arbatą, košę ir kt.), vaišina žaisliukus, pats bando kartoti jų veiksmus, įsitraukia į žaidimą. Žaislus deda į burną, ima, meta, perima iš rankos į ranką, barškina, daužo.</p>
<p>2-asis žingsnis. Nori naujų išpūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia.</p>	<p>Moka veikti įsivaizduojamoje situacijoje. Žaidimų ir inscenizacijų siužetus kartuoja tol, kol įdomu. Prašo, kad auklėtoja pasektų žinomą pasaką, klausosi tos pačios dainos, žiūri kelis kartus iš eilės tą patį filmuką. Pastato bokštą iš kaladėlių, jį sugriauna ir žiūri kas įvyksta.</p>
<p>3-asis žingsnis. Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. Džiaugiasi tuo, ką išmoko.</p>	<p>Imasi įvairių suaugusiųjų darbų, padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą, imituoja mamos ir tėčio darbus (skalbia, lygina drabužius, eina į parduotuvę, remontuoja mašinas, atlieka staliaus darbus ir kt.). Lipa laiptais, per kelmus, nušoka nuo jų ir džiaugiasi tuo, ko išmoko. Įdėmiai klauso pasakų, eilėraščių, bando mokytis atmintinai ketureilius. Kviečia aplinkinius pažaisti kartu parduotuvę ar daktarą, mėgdžioja suaugusiųjų kalbą, veiksmus, žaidimą kartuoja keletą kartų.</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Pasako, parodo, ką nori išmokti. Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. Pasako, ką veikė ir ką išmoko.</p>	<p>Stebi ką daro kiti ir stengiasi pakartoti. Pats žaidžia ir kviečia draugus įtraukti į vis sudėtingesnio siužeto žaidimus. Iš sagų, pagaliukų, geometrinių figūrų, siūlų sukuria pasirinktą objektą arba atkartuoja pagal duotą pavyzdį (brėžinį, piešinį). Klausia, kaip ir kodėl kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Pasakoja, kad su muzikos mokytoja dainavo ir išmoko padainuoti dainelę. Įsitraukia į mokymąsi žaisdamas, konstruodamas, piešdamas, lipdydamas, pilstydamas, grupuodamas daiktus.</p>
<p>5-asis žingsnis. Norėdami ką nors išmokti pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitiksina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu...</p>	<p>Ieško informacijos rūpimais klausimais. Piešia, braižo savo grupės, lauko aikštelės, kambario planą, kiemo, gatvės žemėlapi. Spėlioja: „Kuris kelias ilgesnis?“, „Kuris daiktas sunkesnis?“, „Kuris indas didesnis?“ Siūlo būdus, kaip sužinoti, patikrinti, kuo pamatuoti. Domisi knygelėmis, paveikslėliais, klausinėja, norėdamas sužinoti daugiau. Žaidžia įvairius tinkamus jo amžiui stalo ir kompiuterinius</p>

	žaidimus. Klausosi skaitomų knygų, pats jas varto, suranda atsakymus į iškilusius klausimus. Kalba apie tai, kas gali atsitikti jeigu pasirinksi vienokią ar kitokią veiklą (pvz., jeigu iš didesnio indo pils vandenį į mažesnę, jeigu gatvę pereis ne per perėją).
<p>6-asis žingsnis. Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. Pasako, ką jau išmoko, ką dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.</p> <p>7-asis žingsnis. Samprotauja apie mokymąsi mokykloje, išsako savo požiūrį į mokymąsi, jo prasmę. Kelia nesudėtingus mokymosi tikslus ir numato, kaip jų sieks, samprotauja apie tai, kaip pavyko. Kalba apie tai, kad daug sužinoti ir daug ko išmokti apie žmones, daiktus, gamtą galima klausinėjant, stebint aplinką, iš spaudos ir knygų, enciklopedijų, interneto, TV ir kt. Savarankiškai suranda nesudėtingą informaciją, klausinėja draugus, suaugusiuosius, kai reikia, prašo suaugusiųjų pagalbos. Siūlo idėjas, ko ir kaip galima būtų mokytis kartu, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti. Mokosi iš kitų. Apmąsto ir samprotauja, ko mokėsi, ką išmoko, ko dar norėtų išmokti.</p>	<p>Ieško „lobio“ pagal nupieštą žemėlapi. Pasiruošia vietą žaidimui, sugalvoja, ką žais. Iškerpa iš reklaminių bukletų sveikus produktus, juos klasifikuoja, kuria meniu, patiekalų receptus. Varto darbelių knygas, mokosi kurti pagal knygoje pateiktus pavyzdžius. Planuoja, kokių priemonių, medžiagų reikės. Ieško informacijos knygose, enciklopedijose, albumuose, tariasi su draugais, klausinėja. Padedant suaugusiajam tyrinėja žemėlapius. Sudarinėja gamtos objektų ir reiškinių stebėjimo kalendorius, aptaria rezultatus, formuluoja išvadas. Pasako, kad nori išmokti rašyti, skaityti, skaičiuoti, išsiaiškinti, tyrinėti aplinką. Sprendžia galvosūkius. Užduoda atvirus klausimus suaugusiems apie jį supančius reiškinius, objektus „kodėl“, „kaip“, „kada“ „iš kur atsiranda“.</p>

16. Meninė raiška	
Vertybinė nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.	
Esminis gebėjimas. Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Muzika, šokis. Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas suklusdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas judėti arba krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. Žaidinimai, vaidyba. Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso</p>	<p>Girdėdamas garsus, muziką, krykščia, spygauja iš malonumo, šnekasi su savimi, gurgia, ulba, imituoja girdimus garsus, veblendamas „ba-ba-ba“, „mama-ma“, „tete-te“, judina rankas (jomis mojuoja, iškelia aukštyn) ir kojas (sėdėdamas tapšnoja pėda į grindis). Bando eksperimentuoti muzikos garsais (pvz. barškina barškutį, maigo cypiantį žaisliuką, judina varpelį ir pan.),</p>

<p>intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu.</p> <p>Vizualinė raiška. Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių kryptių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas liečia, apžiūrinėja, varto.</p>	<p>atkartoti suaugusiojo judesius (pvz. atsisėda, supasi, ropoja, kelia ir nuleidžia rankas, sustoja ir nejuda, vėl pradeda judėti, atsistojęs ir įsikibęs į atramą spyruokliuoja kojomis.)</p> <p>Vaikui ėmus pliaukšėti delniukais, suaugusysis, paėmęs jo delniukus, ploja kartu linksmai sakydamas: „Gydu gydu katutes“. Vaikas krykštuoja, juokiasi, pamėgdžiodamas guguoja – intonuoja, pliaukši. Laikydamas rankoje žaislą, jį judina, barškina, burzgia.</p>
<p>2-asis žingsnis.</p> <p>Muzika, šokis. Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais, mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų-trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu.</p> <p>Žaidinimai, vaidyba. Žaidžiant sūpavimo, kukavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus, mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina).</p> <p>Vizualinė raiška. Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštuoja, mojuoja rankomis) dailės priemonėmis (tirštų dažų, minkštos tešlos) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones intuityviai atranda skirtingus veikimo jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą).</p>	<p>Suklūsta girdėdamas muziką bei aplinkos garsus. Kartoja, mėgdžioja suaugusiųjų padainuotas nesudėtingas dainas (pvz. lietuvių liaudies dainos „Virė virė košė“, „Į Šakius“, G. Vanagaitės „Du ožiukai“ ir kt.), judesius ir spontaniškai atlieka natūralius judesius (ploja, eina pirmyn, atgal, trepsi, spyruokliuoja, susikabinęs dviem rankomis su suaugusiuoju šokinėja ant dviejų kojų). Spontaniškai taria, intonuoja garsus, atskirus dainelių žodžius (pvz. „Katytė“, „Pelytė“, „Pyragėlis“). Vaikas balsu imituoja aplinkos garsus (pvz. mašinos, traukinio, durų skambučio, gyvūno ar kt.). Ploja, trepsi, barškina, ritmiškai stuksena koku nors daiktu (pvz. kaladėle, žaislu ar kuo kitu). Suaugusiajam išeinant, pamojuoja, grįžus – nusišypso, apkabina. Suaugusiajam sekant pasakėlę ir vaiko arba savo delne maišant įsivaizduojamą košę, vaikas taip pat maišo, dalija, jai pasibaigus, vaizduoja, kaip pelytė bėga slėptis. Linksmai juokiasi. Suaugusiajam sekant pasakėlę, vaikas parodo, kaip šuniukas amsi, kiškutis striksi. Kalba žaisliniu telefonu arba naudodamas kitą daiktą: pasakoja, paklausia, atsako.</p>
<p>3-asis žingsnis.</p> <p>Muzika.</p> <p>Emocingai atliepia klausomus kūrinčius (vaikiškas dainas, instrumentinius kūrinčius) – šypsosi, džiaugiasi ploja, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan. Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (žingsniuoja, bėga, apsisuka). Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, ritmuoja vaikiškais instrumentais ir daiktais.</p>	<p>Klausosi vaikiškų dainelių, trumpų instrumentinių kūrinėlių ir, jei muzika patinka, ploja, trepsi, šypsosi. Dainuoja trumpas, nesudėtingas dainas (pvz., lietuvių liaudies dainos „Dvi vištytės“, „Tupi katins ant tvoros“, „Pupa“, autorinės – G. Vanagaitės „Avelė“, „Trejų metų“, A. Katinienės „Gaidelis“ ir kt.) ir kartu su suaugusiuoju jas imituoja rankų ir kūno judesiais (rodo saulutę, lietutį, ploja, trepsi.) Drauge su pedagogu žaidžia muzikinius žaidimus, eina ratelius, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (pvz., lietuvių liaudies rateliai „Katinėlis“, „Grybs, grybs, baravyks“, „Raina katytė“ ar pan.) Lietų, trepsi, ploja.) Apžiūri instrumentus, kuriais groja, klausosi jų</p>

<p>Šokis. Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. Šoka spontaniškai kurdamas dviejų-trijų natūralių judesių (eina, pritupia, pasisuka ir kt.) seką.</p> <p>Žaidimai, vaidyba. Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaimė kilusias emocijas.</p> <p>Vizualinė raiška. Spontaniškai reiškia emocijas, išpūdzius dailės priemones ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną Savo abstrakcijose išvelgia daiktus ar įvykius. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.</p>	<p>skambėjimo, tyrinėja garsus, muša nesudėtingos struktūros ritmą (pvz. „ta-ta“). Pritaria suaugusiojo grojimui vaikiškais ritminiais muzikos instrumentais (barškučiais, pagaliukais, būgneliais). Kuria savo sugalvotus žodžius, garsus, intonacijas, improvizuoja ritminiais muzikos instrumentais ir garsais. Pagal savo norą ir pasirinkimą atsineša žaislus ir kitus daiktus. Žaisdamas vaizduoja, kaip mama, tėtis, vaikas važiuoja automobiliu, išlipa, ieško gedimo, remontuoja. Skambindamas menamu telefonu, praneša, kada grįš, nuramina. Vystydamas lėlę, pasakoja, ką daro.</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis.</p> <p>Muzika. Klausydamas ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalinius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams.</p> <p>Šokis. Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų-keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. Šoka spontaniškai kurdamas trijų-keturių natūralių judesių seką</p> <p>Žaidimai, vaidyba. Žaisdamas atkuria matytų</p>	<p>Klausosi muzikos ir gamtos garsų (pvz. klausydamas maršo, žygiuoja rateliu, polkos – šoka, ploja, trepsi kojomis, lopšinės – supa lėlytę ir pan.). Klausydamas garsios muzikos garsiai trepsi, tylios – tyliai tipena. Dainuoja lietuvių liaudies (pvz., „Oi tu, kiški žvairy“, „Čip čipo“, „Tas žvirblelis“ ir kt.) ir autorines (pvz. V. Barkausko „Ežys“, A. Katinienės „Gaidys“, V. Bagdono „Mamytei“ ar kt.) dainas bei imituoja jas judesiais. Dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau ir klausosi savo balso skambėjimo. Eina ratelius, žaidžia muzikinius žaidimus (pvz. „Kac, kac kačiukai“, „Siūlai, siūlai“). Atlieka judesius pagal žaidimo turinį ar eina rateliu, sukasi vietoje po vieną, už parankių, vejasi į kamuolį ir atlieka kitus judesius. Ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui barškučiais, lazdelėmis, marakais, akmenukais, buitinais rakandais. Tyrinėja, kaip instrumentais groti, klausosi jų skambėjimo. Skanduoja, ploja, trepsi, kuria melodijas ir ritmus savo vardui (pvz. Ieva, Jonas, Rūta, Eglė), žodžiams (pvz. lėlė, meška, lapė, kiškis ar kt.), judesius muzikai (pvz. svajingai muzikai – sukasi kaip lapai, snaigės, nutupia, pakyla ir vėl sukasi, judesių kūrybai pasirenka atitinkamas priemones: kaspinus, lengvas skareles.) Žaidžia</p>

<p>situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia keletą judesių, veiksmų, vaizduojančių veikėją, spontaniškai reiškia emocijas.</p> <p>Vizualinė raiška. Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.</p>	<p>vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, pvz. „Ar jūs norite matyti“, „Šiaudų batai“, „Žvirbli žvirbli“, „Skrido uodas“ ir kt. Kartu su auklėtoja veikdamas sugalvoja, improvizuotai sujungia judesius perteikdamas trumpą istoriją. Atsineša ir susideda reikalingus kirpyklai daiktus, žaislus – įsirengia kirpyklą. Kerpa vieną veikėją, po to kitą, išraiškingai, perteikdamas emocija pasakoja apie tai, ar bijo kirptis, ramina, kad bijo kirptis, ramina, kad neskaudės. Žaisdamas pagal pasaką „Raudonkepuraitė“, pasakoja, kur keliavo ji, ką matė, ką sutiko. Pabaigia pasaką savaip. Muzikiniuose rateliuose savaip parodo matytus judesius, sukuria naujų: „Dygo rūta, dygo mėta“ – atsitupia ir stojasi tiesiai arba krypuodamas į šonus; „užaugo“ – iškelia rankas į viršų arba stiebiasi ant kojų pirštų galų. Spontaniškai reiškia emocijas: susimąsto, stengdamasis prisiminti, kaip pavaizduoti, netrukus šypsosi, džiaugdamasis, kad pavyko.</p>
<p>5-asis žingsnis.</p> <p>Muzika. Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniai. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius. Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, geriau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingai stovėti, kvėpuoti.</p> <p>Šokis. Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms. Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių-šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. Šoka improvizuotai kurdamas penkių-šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreiškdamas aplinkos</p>	<p>Klausosi vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, gyvos muzikos, papasakoja kokia ji buvo, kokius instrumentus girdėjo. Įvairiais ritminiais (lazdelėmis, trikampių, šaukštais ir kt.), melodiniais (molinukais, varpeliais, barškučiais) ar savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams. Dainuoja išraiškingai, mimika, kūno judesiais imituodamas dainuojamos dainos tekstą (pvz. lietuvių liaudies dainos: „Šokinėjo trepinėjo pempelė“, „Graži ponia pelėda“, autorinės dainos V. Barkausko „Lietučio pasaka“, A. Kuprio „Godūs meškučiai“ ar kt.). Balsu perteikia kai kurių personažų charakterius (pvz. piktas vilkas, gudri, meili lapė, greitas, bailus kiškelis), jų nuotaikas (džiaugsminga, liūdna, pikta ir kt.). Tyrinėja savo ir draugų balso skambėjimo galimybes (pvz. pasako garsiai ar tyliai dainavo, greitai ar lėtai, kaip skambėjo balsas – švelniai ar stipriai, garsiai). Balsu ar vaikiškais muzikos instrumentais kuria ritmus ir melodijas, kuria judesius rateliui, žaidimui. Šoka sukamuosius ratelius, (pvz. „Pučia vėjas“, „Aviža prašė“, „Ieva“, „Šiaudų kūlis“). Su auklėtoja aptarus įvairius galimus judesių jungimo variantus, susietus su, pvz., paukštelio gyvenimu, savarankiškai pasirenka lėtus tupimo, kilimo judesius ir greitus skraidymo judesius,</p>

<p>vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus).</p> <p>Vaidyba. Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką.</p> <p>Vizualinė raiška. Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).</p>	<p>bėgiojimą, sukimaši, kurie perteikia paukščio skrydį. Šias judesių sekas gali šokti pagal muziką arba be muzikos. Parenka judesius šokio pradžiai (susirietęs guli ant žemės) ir pabaigai (stovi nuleidęs rankas ir galvą), aiškiai parodo, kad užbaigė šokį. Vaidindamas vaizduoja pasakų veikėjus (pvz. Batuotas katinas žygiuoja ir dainuoja, sustoja, pašoka, sukinėdamasis į visas puses apžiūri karaliaus pievas, kaip iškėlęs kardą kovoja su žmogėdra). Sukuria savo pabaigą. Vaidindamas kalba pasitikinčiu balsu, veikia drąsiai, ryžtingai. Stebi, ar kiti vaikai, suaugęs domisi jo vaidinimu. Jei žiūri, dar ryškiau vaidina. Muzikiniame rateliuose atkartoja veiksmų seką ir laisviau, drąsiau kuria savų: vaizduodamas, kaip gėlėlės išdygo, stojasi rangydamasis į šonus, kaip užaugo – ne tik iškelia rankas į viršų, bet ir jomis pamosuoja, kaip pražydo – sukioja kumštelius, galvą, pajuda visu kūnu. Pasiūlo dekoracijas, kostiumus. Kartu su suaugusiuoju piešia, spalvina, klijuoja, dekoracijų detales išdėsto, apsirengia kostiumais. Piešia išryškindamas reikšmingas detales. Norėdamas pasakyti viską, ką žino apie vaizduojamą objektą.</p>
<p>6-asis žingsnis.</p> <p>Muzika. Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį. Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai.</p> <p>Šokis. Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlių), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštasis bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių</p>	<p>Klausosi įvairių stilių muzikos kūrinių. Tyrinėja, kuo jie skiriasi, ar panašūs nuotaikos, tempo, dinamikos atžvilgiu. Muzikos kūrinėje atpažįsta ir skiria kai kuriuos instrumentus (pvz. smuiką, kankles, gitarą ir kt.). Klausosi tylos ir triukšmo bei juos aptaria. Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos vienbalses dainas (pvz. V. Juozapaičio „Lietučio pasaka“, lietuvių liaudies daina „Siuntė senis ožką“ ir kt.) bei pakankamai tiksliai jas intonuoja. Dainuoja trumpas liaudies daineles kanonu (pvz. „Saulėle motule“, „Tu, saulute, vakaran“ ir pan.), klausydamiesi savo ir draugų dainavimo. Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas, lietuvių liaudies dainas. Balsu, muzikos instrumentu kuria melodijas trumpam tekstui (pvz. pasakos be galo „Buvo senis ir senutė“, „Į aukštą kalną aš lipu“), paveikslui (pvz. žiemą, pavasarį, rudenį, gėles, medžius, gyvūnus ar kt. vaizduojantys paveikslai). Vietoj kalbos vietomis dainuoja (kaip operetėje), kuria muzikinius dialogus. Improvizuoja savo ir kitų kurtas dainas, sujungia judesius atliekamus įvairiame erdvės lygyje (aukštyje), įvairiu</p>

judesių šokius. Šoka improvizuotai kurdamas septynių-aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas erdvės (aukštai-žemai) ir laiko (greitai-lėtai) elementus.

Vaidyba. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocijas būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius perteikia veikėjo mintis, emocijas.

Vizualinė raiška. Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.

7-asis žingsnis.

Muzika. Klausosi kompozitorių ir liaudiškos muzikos kūrinių. Įvardija kai kuriuos klausytų kūrinių autorius ir atpažįsta liaudiškos muzikos kūrinius. Tyrinėja melodijos judėjimo kryptį, dermę, atlikimo rūšis. Išraiškiai, skambiu, natūraliu balsu dainuoja dainas a cappella ar su instrumentiniu pritarimu. Dainuoja oktavo ribose solo, ansamblyje ir su visa grupe. Tyrinėja balso skambėjimo ypatumus dainuodami su žodžiais ir be jų, žaisdami įvairius žaidimus. Noriai, džiugiai groja ir improvizuoja daiktais iš gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais. Groja ritmiškai, aiškiai, taisyklingai sėdi, laiko instrumentą ir pritaria dainoms, šokiams, rateliams, muzikiniams žaidimams. Kuria ritmus ir melodijas dainoms, improvizuoja muzikos instrumentais pagal savo sugalvotą ar suaugusiojo pasiūlytą temą.

Šokis. Žaisdamas šokamuosius žaidimus, šokdamas ratelius, natūralių judesių autorinius šokius, savitai reiškia nuotaikas. Kuria natūralių judesių trumpą šokį, reaguodamas į muziką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas šokio elementus (erdvę,

tempu, panaudojant įvairius judesius be konkrečios istorijos, pvz. ridentis žemai ir lėtai, bėgti aukštai ir greitai, suktis per vidurį greitai, lėtinti sukimašį ir sustoti. Tą patį padaro, šokio elementų raišką siedamas su norima perteikti mintimi, šokio nuotaika, pvz. greitai sukasi pašokdamas aukštyn ir pakeldamas rankas į viršų, taip perteikdamas liūdesį. Priderina šiuos savo judesių derinius prie muzikos, keičia atlikimo greitį atsižvelgdamas į muzikos tempą. Vaidindamas pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, pavaizduoja norimą pasakos veikėją (pvz. daktarę lapę, kuri gydo miško žvėrelius ir paukštelius, girdo vaikus vaistais, žvirblį, kuris atstraksi ir čirškiančiu balsu ima skūstis, jog jam skauda sparnelį, stirną, kuri atsuoliuoja ir švelniai pasakoja apie sergantį kiškutį.). Palaiko bendravimą su žiūrovais nuolat į juos dirstelėdamas. Kūrybingai naudojasi aplinkoje esančia kėde kaip akmeniu, lapės nameliu. Keli vaikai, žaisdami teatrą, aptaria, kokia bus veiksmo eiga, pasiskirsto vaidmenimis. apsirengia kuo panašiau į veikėjus. Po to spontaniškai žaidžia, vaidina. Žaisdamas muzikinį žaidimą „Šiaudų batai“ ar kitą vaikas laisvai, pagal situaciją reiškia veikėjo norus ir emocijas, nuosekliai atlieka veiksmus: linksmi šokinėja ir sukasi aplinkui, po to parodo, kaip skauda galvelę ir t. t. pagal tempą. Varto dailės kūrinių reprodukcijų albumus, juos komentuoja. Eksperimentuoja linijomis, spalvomis, formomis. Reiškia savo potyrius, išpūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis, (pvz. piešiant gamtoje, ant asfalto, šaligatvio plytelių, smėlio, šlapio sulamdyto popieriaus, laikraščio, piešti plunksna, kitu teptuko galu, pagaliuku, akmenėliu ir kt.). Turtina savo patirtį, vaizdinius stebėdamas dekoratyvinės ir vaizduojamosios dailės, šiuolaikinio meno (instaliacijų, abstrakčių skulptūrų, fotografijų ir kt.) kūrinius, menininkų kūrybos procesą artimoje aplinkoje, lankydamasis parodose, muziejuose, tradicinėse šventėse. Vaizdu išreiškia jutiminę patirtį (garsų, kvapų, skonio ir kt.).

<p>laiką ir energiją).</p> <p>Vaidyba. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką, pasiūlytą meninę ar ugdomąją situaciją, bendradarbiauja su kitu vaidinimo veikėju. Improvizuoja dialogą, nuoseklią veiksmų seką, laisvai, su pasitikėjimu atskleidžia veikėjų norus, emocines būsenas. Naudoja charakteringas balso intonacijas, judesius, aprangos detales, prireikus – menamus ar tikrus reikmenis, dekoracijas. Žaidžia muzikinius žaidimus ir ratelius, vaizduodamas veikėjų bendravimo sceneles.</p> <p>Vizualinė raiška. Drąsiai įgyvendina savo kūrybinius sumanymus. Numato galimą sumanymo realizavimo seką bei rezultatą. Įvairia varijuodamas spalvų, linijų bei formų junginiai ir deriniais, išryškindamas detales pasakoja apie patirtus išgyvenimus, matytus objektus, įsivaizduojamus įvykius, istorijas. Kurdamas bendraus darbus bando derinti savo sumanymus ir veiksmus su kitais. Kūrybiškai panaudoja tradicines ir netradicines medžiagas, priemones, technikas sumanymui įgyvendinti. Bando kurti naudodamas skaitmeninio piešimo ar kitomis kompiuterinėmis programomis, skaitmeninėmis priemonėmis.</p>	
--	--

17. Estetinis suvokimas	
Vertybinė nuostata. Domisi, grožisi, gėrиси aplinka, meno kūriniais, menine veikla.	
Esminis gebėjimas. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis. Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emociškai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.</p>	<p>Sutelkia dėmesį į klausomą muziką, guguoja ir juokiasi girdėdamas malonius garsus, verkia nuo nemalonių, šiurkščių garsų, ramus, kai dainuojama ar kalbama raminančiu balsu. Girdėdamas kalbą, dainavimą, muziką, judina rankas, kojas, linguoja, įsikibęs į atramą, spyruokliuoja kojomis. Įdėmiai ir su džiaugsmu žiūrinėja spalvingų iliustracijų knygelę, liečia rankutėmis, šūkčioja, kalbina spalvingus paveikslėlius.</p>
<p>2-asis žingsnis. Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygelėlių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar</p>	<p>Aktyviai reiškia emocijas klausydamas linksmos muzikos, dainos: džiaugiasi, šypsosi, kai daina ar muzikinė pjesė linksmu, nuliūsta, susimąsto, nusiramina, kartais pravirksta, kai melodija liūdna. Stebi šokantį vaiką, pedagogą, sutelkia žvilgsnį, trumpais skiemenimis išreiškia savo</p>

<p>suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.</p>	<p>susidomėjimą, ploja, jei patinka, suirzta, jei nuobodu. Džiūgauja, krykštauja, matydamas spalvingas gėles pievoje, gėlyne, nori jas pačiupinėti, nuskinti.</p>
<p>3-asis žingsnis. Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdytus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrinėdamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelijų iliustracijas, žaislus, džiaugdamosis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.</p>	<p>Džiaugiasi jau girdėtu instrumentinės muzikos įrašu, daina, bando kartu dainuoti. Linksmų vaidinimo epizodų metu juokiasi, nori bėgioti. Kartais klausydamas nuotaikingų vokalinių, instrumentinių muzikos kūrinių šypsosi, mojuoja kojomis į muzikos taktą, kartais susiraukia, nuleidžia galvą, atsistoja ir vaikšto. Grožisi savo puošniais drabužiais.</p>
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. Skirtingai reaguoja (ramiai ar emocingai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo išpūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygelijų iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.</p>	<p>Džiugiai eina į salėje vykstančią muzikinę valandėlę, noriai dainuoja, šoka, žaidžia. Išreiškia norą gražiai dainuoti, šokti, vaidinti, gražiai sutvarkyti daiktus, žaislus. Pasako, ką pats šoko. Įsijautęs į piešimo procesą, emocingai komentuoja savo piešinį. Sutelkdamas žvilgsnį pastebi ir emocingai reaguoja į kai kurias meno kūrinių, gamtos (ypač augalų, gėlių), buities daiktų, bendraamžių elgesio, šventiškai pasipuošusios grupės, gatvės, namų estetiškos savybes. Pasako savo nuomonę, kuris meno kūrinys, kuri jo paties ir kitų grupės draugų meninė veikla, rezultatai patiko labiausiai ir kodėl. Išsako išpūdžius apie muzikos kūrinių, koncertų ar spektaklių.</p>
<p>5-asis žingsnis. Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrįsi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus. Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas. Dalijasi išpūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinių, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.</p>	<p>Patikusius, sukėlusius daug emocijų kūrinius, daineles, ratelius prašo nuolat kartoti. Trumpai grožisi gamta, sutelkia dėmesį ir pastebi spalvų ir formų, garsų darną ir įvairumą, pamatęs spalvingą klevą rudenį. Džiaugiasi ir gėrįsi ornamentais išgražintais drabužiais, aplinkos daiktais. Girdėtus muzikos kūrinių elementariai apibūdina. Savarankiškai pasakoja matyto šokio, vaidinimo siužetą. Kartu su auklėtoju apžiūri dailės reprodukcijas, nuotraukas, pažiūri trumpą filmo fragmentą. Diskutuoja, kas ką yra matę, elementariai aiškinasi, kuo skiriasi dailės kūrinys, fotografija, kinas. Estetinių meno kūrinių ir savo kūrybos vertinimą susieja su doriniais, emociniais išgyvenimais.</p>
<p>6-asis žingsnis. Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrįsi ir</p>	<p>Emociškai išgyvena meno kūrinius (pvz. klausydamiesi valsų, linguoja į šonus, vaizduoja, kad groja fortepijonu, užsimerkia ir pakelia akis</p>

<p>grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu. Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.</p> <p>7-asis žingsnis.</p> <p>Nori matyti ir kurti grožį aplinkoje, kūrybinėje ir kasdienėje veikloje. Atpažįsta ir pasakoja apie muzikoje, šokyje, vaidinime, vizualiajame mene vaizduojamus gamtos, aplinkos, žmonių gyvenimo įvykius, objektus. Išsako samprotavimus apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamų įvykių kaitą, veikėjams būdingus bruožus, kilusius vaizdinius, potyrius. Pastebi, kas gražu, ir stengiasi tai panaudoti savo meninėje raiškoje. Pasakoja, aiškina, ką pats kūrė. Pasako, kurių kūrinių malonu klausyti ir žiūrėti, o kurių nesinori klausyti, nemalonu žiūrėti. Reiškia savo nuomonę, kodėl gražu. Domisi kitų kūrybinėmis idėjomis, sumanymais, juos komentuoja.</p>	<p>į dangų ir kt.), pasakoja apie šokį. Aiškina, kad ji pati šoko „kaip Snieguolė, nes aukštai kėlė koją ir moka taip suktis“. Vaidindamas emociškai, iš raiškingai pakartoja frazes ir intonacijas. Gana ilgai sutelkia dėmesį ir seka jį sudominusį vaidinimą ar filmuką. Gilindamasis į įvykius, aiškina, kad „Ragana negera, nes pavogė kiškio morkas.“ Pasakodamas parodo, kaip ragana vaidinime skrido, kokiu šiuurkščiu balsu ji kalbėjo, prideda ir tai, ko nebuvo rodoma, bet gali taip būti. Gėrasi ir grožisi savo menine kūryba, pasako, kas pasisekė, užrašo savo vardą, nori juos eksponuoti, rodyti kitiems. Pateikdamas keletą motyvų apibūdina, palygina patikusią ar nepatikusią muziką, šokį, dailės darbelį, vaidinimą. Reiškia nuomonę apie grupės aplinkos estetiką, pastebi, kada daiktai tvarkingai ar gražiai išdėlioti, aiškina, kad švara ir tvarka – tai gražu. Saugo ir puoselėja gamtos grožį, noriai tvarko, puošia grupės aplinką, pastebi ir akcentuoja gerą ir blogą bendraamžių elgesį.</p>
---	--

18. Kūrybiškumas	
Vertybinė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.	
Esminis gebėjimas. Savitai reiškia savo įspūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.	
Vaiko pasiekimai	Ugdymo turinys (vaiko veiksenos)
1–3 metai	
<p>1-asis žingsnis.</p> <p>Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.</p>	<p>Žaidžia su daiktais pakaitalais: kaladėlė – telefonas, pagaliukas – šaukštas. Žaidžia su minkštais žaislais, kalbina juos, atlieka įsivaizduojamus veiksmus. Bėga grupėje su žaislu, meta žaislą nežiūrėdamas kur. Piešia, brauko piešimo priemone ant lapo ar piešimo lentos, džiaugiasi savo darbu. Tyrinėja įvairių garsų išgavimo būdus, naudodamas antrines žaliavas, gamtinę medžiagą. Žaidžia su įvairių spalvų, tekstūros, formų žaislais, klausosi įvairių garsų, sudaroma galimybė užuosti įvairius kvapus.</p>
<p>2-asis žingsnis.</p> <p>Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktų tyrinėjimui.</p>	<p>Antspauduoja su burokėliu, morka, bulve, obuoliu, medžio lapais, kita gamtine medžiaga. Žaidžia, eksperimentuoja su spalvomis (nudažo buteliuose esantį vandenį, jį pilsto, semia, laisto, ant didelio popieriaus lapo varvina dažus ir brauko per juos pirštais, delnais). Veido išraiška,</p>

	kūno kalba, balsu reaguoja visais pojūčiais į patiriamą realybę.
<p>3-asis žingsnis. Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.</p>	Atlieka vis įvairesnius veiksmus su tuo pačiu daiktu. Iš įvairių dėlionių, daiktų kuria naujus objektus. Įdėmiai klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, užduoda apie juos klausimus, pats pasakoja apie juos. Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų veikėjų. Tyrinėja įvairių faktūrų audinius, aprenkia mergaitę, berniuką. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.
4–6 metai	
<p>4-asis žingsnis. Ižvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas, kurdamas. Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.</p>	Iš geometrinių figūrų kuria piešinį. Reiškia mintis apie nežinomus reiškinius, daiktus, svarsto: „Kas būtų, jeigu...“. Piešia muziką, vėją, tylą ir triukšmą ir pan. Dainuoja savo sugalvotais žodžiais garsais, intonacijomis apie tai, ką veikia, mato, girdi. Žaidžia šešėlių žaidimus. Lipdo iš plastilino ar sūrios tešlos kamuoliukus, gyvateles. Karpo, plėšo, klijuoja. Įvardija, ką nupiešė, nutapė, nulipdė. Susipažįsta su įvairiomis lipdymo medžiagomis: moliu, plastilinu, tešla. Žaidžia su kinetiniu smėliu. Spontaniškais judesiais, įvairiomis priemonėmis ar pirštais piešia ant įvairaus paviršiaus. Pažįsta ir pavadina pagrindines spalvas, sužino, kaip iš dviejų spalvų gaunama trečia.
<p>5-asis žingsnis. Klausinėja, aiškinasi jam naujus, nežinomus dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Džiaugiasi savitu veikimo procesu ir rezultatu.</p>	Improvizuoja, kuria naujas, netikėtas, originalias fantastines istorijas. Išgirdęs naują žodį, pamatęs naują daiktą ar kūrinį, apie jį klausinėja, aiškinasi. Kuria atvirukus, kvietimus, knygeles, skelbimus, dovanėles draugams, šeimos nariams. Kuria auklėtojos pasiūlytus ar savo sugalvotus darbelius iš antrinių žaliavų. Improvizuoja ir kuria ritminius darinius įvairiems personažams imituoti. Žaidžia galimybių žaidimus (sugalvoja kuo įvairesnių, juokingesnių situacijų, kaip galima panaudoti daiktus).
<p>6-asis žingsnis. Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.</p>	Atpažįsta žinomas daineles iš pateiktos melodijos. Kuria eilėraščius, pasakojimus, piešia jiems iliustracijas. Kuria erdves sumanytiems žaidimams. Kerpa taisyklingo ir netaisyklingo kontūro formas. Darbuose naudoja ir derina skirtingų faktūrų, skirtingas priemones, antrinę žaliavą. Kuria ant stiklo, veidrodžio, šviesos stalo, panaudojant žaislus, peršviečiamus ir neperšviečiamus daiktus, figūrėles, gamtinę medžiagą, šviesos

<p>7-asis žingsnis. Greitai pastebi ir renkasi tai, kas nauja, sudėtinga. Išvelgia dar neišbandytas veiklos, saviraiškos galimybes. Pasineria į kūrybos procesą, įsivaizduoja, fantazuoja, turimas patirtis jungdamas į naujas idėjas, simbolius, naujus atlikimo būdus. Pats ir kartu su kitais ieško atsakymų, netikėtų idėjų, savitų sprendimų. Nebijo daryti kitaip, būti kitoks, drąsiai, savitai eksperimentuoja.</p>	<p>efektus. Vaidina patys ir naudoja teatro lėles, improvizuoja atlikdami trumpus kūrinėlius, pasakas, kurių veikėjams sugalvoja įvairių situacijų, nutikimų. Kuria žaidimus, pasirenka ir interpretuoja įvairių profesijų atstovų vaidmenis. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Atlieka įvairius eksperimentus. Kelia klausimus, svarsto: „O kas bus toliau?“, „Kas iš to išeis?“ ir pan.. Bando nuspėti kasdienos įvykius pagal tai, ką pastebi (pvz. pagal dangaus ženklus, bando nuspėti ar lis, ar bus vaivorykštė). Kuria pasakas. Patirčiai plėsti ir žinioms įgyti naudojami tokiais šaltiniais, kaip knygos, internetas.</p>
--	---

Ugdymo metodai mokytojai gali laisvai rinktis, lanksčiai, kūrybiškai taikyti ugdymo turinį, planuoti veiklą, parinkti ugdomąją medžiagą. Metodai parenkami atsižvelgiant į vaikų norus, mokytojų sumanymus, vietą, mokytojų gerą patirtį.

Ugdymo procese taikomi šie ugdymo metodai:

- Žaidybinis – skatinantis vaikų teigiamas emocijas, padedantis formuoti socialiniams įgūdžiams, natūraliu būdu sukcentruoti dėmesį į ugdomąją veiklą.
- Vaizdinis – nukreiptas į vaizdinių formavimą apie vaikus supančio pasaulio objektus ir reiškinius.
 - Praktinis – padedantis vaikams per veiklą pažinti ir suprasti juos supančią aplinką.
 - Žodinis (pasakojimas, pokalbis) – suteikiantis galimybę perduoti informaciją.
 - Kūrybinis – sudarantis sąlygas vaikams kelti ir įgyvendinti savo idėjas, ieškoti problemų sprendimo būdų.
 - „Mokslinis“ – planuojama veiksmų seka, kurią reikia atlikti, norint rasti atsakymą į kokios nors srities (gamtos mokslo, technologijų, inžinerijos, menų, matematikos) mokslinį klausimą, formuojama vaiko tvari mąstysena, įgalinamas savaiminis mokymasis.
 - „Minčių lietus“ – išreiškiami norai, siūlomos idėjos, pateikiamas klausimas ir leidžiama vaikams siūlyti kuo daugiau galimų sprendimų, o atsakymai turi būti greitai ir neapgalvoti, tai leidžia išgirsti originalių minčių.
 - Pokalbis, diskusijos – vaikai bendrauja tarpusavyje, atsako vienas kitam į iškilusius klausimus.
 - Projektų rengimas – matomas vaikų kūrybiškumas, jie vienas kitą konsultuoja, išmoka surasti naudingą informaciją ir ją pasinaudoti.
 - IT taikymas – kompiuteriniai žaidimai, išmanioji lenta, interaktyviosios edukacinės grindys, interaktyvūs kubai, robotikos priemonės, fotografavimas, vaizdo medžiagos stebėjimas ir analizavimas.
 - Ugdymo aplinkos modeliavimas – suaugusieji kuria atsižvelgdami į vaikų poreikius, galimybes, interesus. Vaikai kuria ir keičia aplinką patys, ją pritaiko savo sumanymams.
 - Ugdymas pavyzdžiu – mokytojas žaismingai, išraiškingai ką nors veikia ir skatina vaiką mėgdžioti, pradeda kokią veiklą ir perleidžia savarankiškai tęsti jam.
 - Kito vaiko pavyzdys – mažesni mokosi iš vyresniųjų.
 - Sportinės veiklos metodai – kasdieninė mankšta, plaukimo užsiėmimai, estafetės, varžybos, komandiniai žaidimai, fiziniai pratimai.

Ugdymo aplinka ir priemonės:

Ugdymo aplinka yra neatsiejama ugdymo turinio dalis, padedanti siekti ikimokyklinio ugdymo programos tikslo. Kuriam saugi ir vaiko raidą stimuliuojanti fizinė ir psichologinė

aplinka, atitinkanti vaiko amžių, poreikius, gebėjimus. Nuo tradicinių grupių erdvių pereinama prie „grupių be sienų“: ugdymosi procesas gali vykti koridoriuje, fojė, kieme ir kitose lopšelio-darželio vietose, numatytos galimybės ugdytis individualiai ir grupėmis, tyloje ir bendraujant. Aplinka suskirstyta į veiklos centrus / kampelius (pvz. konstravimo, technologijų, tyrinėjimų, matematikos, meno, teatro, kalbos, poilsio, judėjimo, lauko ugdomosios erdvės ir kt.). Ugdomoji aplinka yra saugi, estetiška, žaisminga, skatinanti eksperimentuoti, kurti, lengvai prieinama, patogi, atitinkanti vaiko raidą. Aplinka talkina vaiko savaiminiam mokymuisi, skatinamas vaiko noras tyrinėti, eksperimentuoti bei įprasminamas įgimtas poreikis pažinti tai, kas dar nepažinta. Ugdymo aplinkoje yra įrangos ir ugdymo(si) priemonių, pritaikytų ir berniukams, ir mergaitėms. Grupių baldai, įranga ir ugdymo priemonės, grupių erdvės, kitos patalpos, žaidimų aikštelės yra patrauklios, estetiškos, saugios ir patogios. Vidaus patalpos yra ergonomiškos, tinkamai apšviestos, vėdinamos, jose palaikoma tinkama temperatūra.

Ugdymo priemonės – tikslingos, veiksmingos, įvairios, padedančios plėtoti ikimokyklinio amžiaus vaikų fizines, socialines-emocines, pažintines, kūrybines galias. Naudojamos visos priemonės, tikros medžiagos randamos artimoje aplinkoje (svarstyklės, matavimo indai ir pan.) bei natūralios medžiagos randamos gamtoje (medžiai, augalai ir kt.). Žaislai, žaidimai, knygos ir kt. išdėstyti taip, kad būtų prieinami ir pasiekiami vaikams, skatintų jų smalsumą, norą žaisti, veikti, tyrinėti. Tinkamai parinktos priemonės: žaislai ir įvairūs stalo, konstrukciniai žaidimai, vaizdo ir garso medžiaga, sportinis inventorių, bandymų ir eksperimentų priemonės, grožinė literatūra, muzikos instrumentai, meninės raiškos priemonės. Priemonės, kurios leidžia keisti, perkurti, adaptuoti aplinką pagal poreikį, didina mėgavimąsi sensorine patirtimi bei suteikia neišdildomų įspūdžių. Priemonės ugdymui veikia mokytis ir jas kūrybiškai atnaujina atsižvelgdami į grupę lankančių vaikų amžių, ypatumus, poreikius, ugdomas sritis. Žaislai yra labai reikšmingi, tačiau į ugdymo procesą įtrauktos STEAM priemonės padeda sistemingai ir nenutrūkstamai plėtoti kūrybiškumą ir mokėjimui mokytis reikalingus įgūdžius.

V SKYRIUS UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Pasiekimų vertinimas yra neatskiriama vaikų ugdymo proceso dalis, tai nuolatinis informacijos apie vaiką, jo ugdymo(si) ypatumus bei daromą pažangą kaupimas ir apibendrinimas. Vertinimo tikslas – nustatyti esamus ugdytinio gebėjimus bei numatyti tolesnio ugdymo gaires. Sukaupta informacija naudojama planuojant mokytojo veiklą, bendradarbiaujant su tėvais (globėjais), sklandžiai pereinant į priešmokyklinio ugdymo programą. Vertinimas padeda nustatyti mokytojo ir vaikų ugdymo grupės darbo sėkmę, priimti pagrįstus sprendimus darbui tobulinti. Vertinimas atliekamas taip, kad garantuotų psichologinį saugumą, gerą vaiko savijautą, padėtų išgyventi sėkmės jausmą, motyvuotų vaiką ugdytis bei įveikti kliūti.

Vertinimo metodai ir būdai: stebėjimas, pokalbis, atskirų situacijų aprašymas, fonotruktūrų analizė, videoanalizė, kūrybinių darbų analizė ir kt.

Vertinimo dažnumas priklauso nuo tikslo ir poreikio. Vaiko ugdymo(si) pasiekimų vertinimas vyksta du kartus per metus (mokslo metų pradžioje ir pabaigoje), kad būtų padedama vaikui sėkmingai augti, tobulėti, bręsti, mokytis, numatyti jo ugdymo(si) perspektyvą.

Pirminis vaiko pažinimas prasideda nuo pokalbių su tėvais (globėjais) apie vaiką. Vaikui pradėjus lankyti įstaigą, išsiaiškinami tėvų (globėjų) lūkesčiai, surenkama jų nuomonė apie vaiko gebėjimus, individualius ypatumus.

Pasiekimų fiksavimo ir pateikimo formos. Mokytojai vertina vaiko pasiekimus ir pažangą pagal visas ugdymo sritis, nustato vaiko pasiekimų žingsnius ir numato silpniau išreikštus gebėjimus. Vertinimo metu gauta informacija kaupiama ir fiksuojama Vaiko pasiekimų aplanke, braižoma pasiekimų diagrama elektroniniame dienyne „Mūsų darželis“. Analizuojami 3 vaiko gebėjimus toje srityje atskleidžiantys pavyzdžiai. Į pasiekimų aplanką dedami tik tie įrodymai, kurie

atskleidžia vaiko žinias ir supratimą, gebėjimus ir nuostatas, rodo vaiko tobulėjimą, išryškina gabumus, atskleidžia ugdymosi poreikius.

Informavimas apie ugdymo(si) pasiekimus. Kiekvienas vaikas siekia būti įvertintas už atliktą darbą, todėl svarbu vaikui suprantama kalba paaiškinti, kaip jam sekėsi viena ar kita veikla, ar reikėtų dar pasistengti. Vaiko pasiekimai yra vertinami žodžiu, įvairiomis neverbalinėmis priemonėmis (gestu, mimika ar pan.). Apibendrinta informacija pateikiama išsamiais pasiekimų aprašymais.

Tėvams (globėjams) informacija apie vaikų pasiekimus teikiama reguliariai. Apibendrinus atitinkamo laikotarpio vaikų pasiekimų rezultatai aptariami individualių pokalbių metu. Jei atsiranda tam tikrų ugdymosi sunkumų, tuomet tėvai (globėjai) informuojami apie įvairių specialistų teikiamą pagalbą, kuri galėtų veiksmingai pagerinti ugdymosi rezultatus.

Pasiekimų vertinimas pateikiamas ir kitiems vaiko ugdytojams – direktoriui ar direktoriaus pavaduotojui ugdymui, atlikus vaiko pasiekimų analizę, kitos grupės mokytojui, prieš vaikui pereinant į kitą grupę, logopedui.

Tėvų (globėjų) informavimo apie vaiko pasiekimus formos: individualūs pokalbiai, elektroniniai laišakai, nuotraukos su vertinamaisiais komentarais, vaizdo medžiaga, pasiekimų aplankas.

VI SKYRIUS NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. *Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa*, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. kovo 17 d. įsakymu Nr. ISAK-494 „Dėl Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programos patvirtinimo“.

2. Bernotienė, R.; Juraitienė, I.; Jakavonytė-Staškuvienė, D. 2012. *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų vertinimas. Metodiniai patarimai*. Ugdymo plėtotės centras.

3. Bernotienė, R.; Juraitienė, I. 2012. *Ikimokyklinio amžiaus vaikų lietuvių valstybinės kalbos ugdymas. Metodiniai patarimai*. Ugdymo plėtotės centras.

4. Bulotaitė, L.; Gudžinskienė, V. 2004. *Gyvenimo įgūdžių programa*.

5. Bulotaitė, L.; Gudžinskienė, V. 2004. *Gyvenimo įgūdžių ugdymas*. Ikimokyklinis amžius.

6. *Geros mokyklos koncepcija*, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-1308 „Dėl Geros mokyklos koncepcijos patvirtinimo“.

7. *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*. Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2014.

8. *Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos*. Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, 2015.

9. *Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas*, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-627 (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 7 d. įsakymo Nr. V-1009, 2017 m. balandžio 24 d. įsakymo Nr. V-268 redakcija) „Dėl Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašo patvirtinimo“.

10. *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija*, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983.

11. *Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“*. 2012. Prieiga internetu: www.Lietuva2030.lt.

12. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas*.

13. Monkevičienė, O. 2001. *Ankstyvojo ugdymo vadovas: Vaikas iki trejų metų: tėvams, globėjams, pedagogams*. Vilnius: Minklės leidyba.

14. Urbanavičienė, D.; Angliekienė, L.; Bernotienė, R. 2011. *Etninės kultūros ugdymo metodinės rekomendacijos ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo pedagogams (mokytojo knyga)*. Ugdymo plėtotės centras.

SUDERINTA

Krekenavos lopšelio-darželio „Sigutė“ tarybos
2020 m. birželio 10 d. posėdžio protokolas Nr. T-5

PRITARTA

Panevėžio rajono savivaldybės administracijos
Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus
vedėjas Algirdas Kęstutis Rimkus
2020-08-31